

T.C.

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET VE İŞLETMECİLİK ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET BİLİM DALI**

**SEÇİLMİŞ MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLERİN ULUSLARARASI
TİCARETE ETKİSİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

İlias AŞİROV

BURSA – 2022

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET VE İŞLETMECİLİK ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET BİLİM DALI

**SEÇİLMİŞ MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLERİN ULUSLARARASI
TİCARETE ETKİSİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

İlias AŞİROV

**Danışman:
Doç. Dr. Yüksel OKŞAK**

BURSA – 2022

ÖZET

Yazar adı soyadı	İlias ASHİROV
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim dalı	Uluslararası İşletmecilik ve Ticaret Anabilim Dalı
Bilim dalı	Uluslararası Ticaret Bilim Dalı
Tezin niteliği	<i>Yüksek Lisans Tezi</i>
Mezuniyet tarihi/...../2022
Tez danışmanı	Doç. Dr. Yüksel OKŞAK

Seçilmiş Makroekonomik Değişkenlerin Uluslararası Ticarete Etkisi

Makroekonomi, ekonomik kalkınmanın genel senaryosunu dikkate alır. Basit bir ifadeyle, ekonominin bir bütün olarak nasıl çalıştığına odaklanmaktadır. Uluslararası ticaret süreçlerini destekleyen makroekonomik faktörlerin belirlenmesinin avantajı çok önemlidir. Bu, işsizlik, GSYİH ve enflasyon gibi değişkenleri hesaba katmayı içerir. Bu çalışmanın amacı, seçilmiş makroekonomik değişkenlerin uluslararası ticaret üzerindeki etkilerinin açıklanmasına ampirik bir uygulama ile katkı sağlamaktır. Çalışma 2000-2019 yılları arasındaki 20 yıllık ikinci verileri kapsamaktadır. Çalışmada panel veri analizi tercih edilmiş olup, değişkenlerin kısa ve uzun dönemli ilişkilerinin incelenmesi panel ARDL metoduyla analiz edilmektedir. Çalışma, seçilen makroekonomik değişkenlerin uzun vadede ticari açıklık üzerinde güçlü ve anlamlı bir etkisi olduğuna dair kanıtlar sunmaktadır. Ancak, bu çalışmanın kısa dönemli ilişkileri incelendiğinde işsizlik dışında olumlu bir etkiyle karşılaşılmamıştır. Araştırmanın uzun dönemli ilişkilerine bakıldığında karışık bir yapı gösterdiği halde bu yapının hepsi literatürle tutarlılık göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Ticari Açıklık, Uluslararası Ticaret, Döviz kuru, Enflasyon, Doğrudan Yabancı Yatırım, Faiz Oranı, İşsizlik.

ABSTRACT

Name & surname	Ilias ASHIROV
University	Bursa Uludağ University
Institute	Institute of Social Sciences
Field	Department of International Business and Trade
Subfield	International trade
Degree awarded	<i>Master Thesis</i>
Date of degree awarded/...../2022
Supervisor	Doç.Dr. Yüksel OKŞAK

The Effect of Selected Macroeconomic Variables on International Trade

Macroeconomics considers the general scenario of economic development. In simple terms, it focuses on how the economy works as a whole. The advantage of identifying the macroeconomic factors supporting international trade processes are crucial. This includes taking into account variables such as unemployment, GDP, and inflation. The aim of this study was to understand the effects of selected macroeconomic variables on international trade. The study covered 20 years of secondary data starting from 2000 to 2019. BRIC countries were selected as the sample for this study. The model is estimated using panel ARDL model. The study finds evidence for a strong and significant impact of selected macroeconomic variables on trade openness in the long run. However, the short run results did not show any significant impacts rather than unemployment, which was positive. The long term showed a mixed nature of the effects, and they were all consistent with the reviewed literature.

Anahtar kelimeler: Trade Openness, International Trade, Exchange Rate, Inflation, Foreign Direct Investment, Interest Rate, Unemployment.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vivii
KISALTMALAR	viii
1 GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Arka Planı.....	1
1.1.1 Seçilmiş Makroekonomik Değişkenler	3
1.1.2 Uluslararası Ticaret	6
1.1.3 Bazı Makroekonomik Değişkenlerin Uluslararası Ticarete Etkisi	10
1.2 Araştırma Problemi	12
1.3 Araştırma Amaçları	15
1.4 Çalışmanın Değeri.....	16
2 LİTERATÜR İNCELEMESİ	17
2.1 Giriş.....	17
2.2 Seçilmiş Makroekonomik Değişkenler ile Ticari Açıklık Arasındaki İlişki	17
2.2.1 Ticari Açıklık ve Ekonomik Büyüme	17
2.2.2 Ticari Açıklıkta Makroekonominin Önemi	20
2.2.3 Döviz Kuru ve Ticari Açıklık	20
2.2.4 Faiz Oranı ve Ticari Açıklık	23
2.2.5 Enflasyon Oranı ve Ticari Açıklık	25
2.2.6 Doğrudan Yabancı Yatırım ve Ticari Açıklık	28
2.2.7 İşsizlik ve Ticari Açıklık	31
2.3 Ampirik İnceleme Özeti	34

2.4	Uluslararası Ticaret Teorileri	35
2.4.1	<i>Merkantilizm</i>	36
2.4.2	<i>Adam Smith'in Modeli</i>	36
2.4.3	<i>Ricardo Modeli</i>	38
2.4.4	<i>Heckscher-Ohlin Modeli</i>	39
2.4.5	<i>Ölçek Ekonomileri</i>	41
3	ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ	42
3.1	Giriş	42
3.2	Araştırma Tasarımı	42
3.3	Veri Toplama	42
3.4	Veri Analizi	45
3.5	Önemlilik Testi	45
4	VERİ SUNUMU, VERİ ANALİZİ VE BULGULAR	47
4.1	Giriş	47
4.2	Tanımlayıcı İstatistikler	47
4.3	Regresyon Modeli Seçimi	48
4.3.1	<i>Korelasyon Analizi</i>	48
4.3.2	<i>Birim Kök Testi</i>	49
4.4	Dinamik Panel ARDL	51
4.5	Ek Analizler	54
4.5.1	<i>Seri Korelasyon</i>	54
4.5.2	<i>Değişen Varyans (Heteroscedasticity)</i>	54
4.6	Bulgular	55
4.7	Sonuçlar ve Öneriler	55
	KAYNAKÇA	60
	EKLER	61

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Ampirik İnceleme Özeti.....	344
Tablo 3.1. Değişken Açıklamaları.	444
Tablo 4.1. Özet İstatistik.	479
Tablo 4.2. Korelasyon Matrisi	49
Tablo 4.3. Birim kök testleri	52
Tablo 4.4. Birim kök testi sonuçları özeti.....	53
Tablo 4.5. PMG/MG Regresyon ve Hausman Test Sonuçları.....	51
Tablo 4.6. PMG/DFE Regresyonu ve Hausman Test Sonuçları.....	53
Tablo 4.7. Born ve Breitung Otokorelasyon Testi.....	545
Tablo 4.9. Breusch-Pagan / Cook-Weisberg Heteroscedasticity Testi.	556

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1-1. Çin'in Ticari Açıklığı 1977-2014.....	144
Şekil 1-2. Çin'in kişi başına düşen GSYİH'sı 1977-2014	155

KISALTMALAR

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla.

SNA: Ulusal Hesaplar Sistemi

TÜFE: Tüketici Fiyat Endeksi

DYY: Doğrudan Yabancı Yatırım

GATT: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması

DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü

Ar-Ge: Araştırma ve Geliştirme

GARCH: Otoregresif koşullu değişen Varyans

ARDL: Dağıtılmış Gecikmeli Otoregresif Modeli

OLS: Sıradan en küçük kareler

NARDL: Doğrusal Olmayan Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Modeli

VECM: Vektör Hata Düzeltme Modeli

WDI: Dünya Kalkınma Göstergelerini

MG: Ortalama Grup

PMG: Havuzlanmış Ortalama Grup

DFE: Dinamik Sabit Etkiler

ECT: Hata Düzeltme Teriminin

HO: Heckscher-Ohlin

BİRİNCİ BÖLÜM:

1 GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Arka Planı

1930'lu yıllardaki büyük buhran sırasında işsizlik oranı, enflasyon ve GSYİH kötü durumdaydı. Aynı zamanda makroekonomi, bir ekonominin gerçek bir dalı olarak ortaya çıkmıştır. (Chugh 2014).

Makroekonominin önemi, tüm ekonominin refahını sağlamadaki rolüne bakılarak açıklanabilir. Ekonominin bir dalı olarak makroekonomi; bölgesel, ulusal ve küresel ekonomiler dahil olmak üzere bir bütün olarak bir ekonominin yapısı, karar verme ve davranışı ile ilgilenmektedir.

Ekonominin iki yönü vardır: makro ve mikroekonomi. Bu bağlamda makroekonomi, ekonomik kalkınmanın genel senaryosunu dikkate almaktadır. Basit bir ifadeyle, ekonominin bir bütün olarak nasıl çalıştığına odaklanmaktadır. Bu işsizlik, GSYİH ve enflasyon gibi değişkenlerin dikkate alınmasını içerir. Hükümetler, kendi ekonomik politikalarını oluşturmak ve uygulamak için bu gibi faktörleri ve bu faktörler dikkate alınarak oluşturulan modelleri kullanmaktadır. Hükümetler, ekonomiyi kontrol altında tutmak için merkez bankaları aracılığıyla maliye ve para politikalarını da uygulamaktadırlar.

Geride bıraktığımız son on yılda küresel ekonomiyi etkileyen en önemli hususlardan biri, dünya üzerindeki farklı ekonomiler arasındaki uluslararası ticaretin entegrasyonundaki hızlı artış olmuştur. Ekonomik araştırmalar açısından bu ticari entegrasyon ve küreselleşme süreci, dikkatleri uluslararası ticarete yöneltmiştir. Küreselleşmenin makroekonomi üzerinde de çeşitli etkiler yaratması muhtemeldir (Milani ve Ho Park, 2013).

Küreselleşmenin yaygın tanımlarından biri; küreselleşme, bazı ülkeler ve kurumlar tarafından dünya için ileri sürülen geri dönüşü olmayan bir güç olarak görülmekte ve fikirlerin, insanların, malların, hizmetlerin ve sermayenin giderek artan bir şekilde serbest akışı ekonomilerin ve toplumun entegrasyonuna yol açmaktadır (IMF, 2002). Bu olgunun ekonomik yönü, mal ve hizmetlerde sınır ötesi ticaretin artan ölçeği, uluslararası sermaye

akışı ve teknolojinin geniş ve hızlı yayılmasının bir sonucu olarak dünya ekonomilerinin artan karşılıklı bağımlılığı ile ilgilidir. Uluslararası pazarlarda sınırların artarak genişlemesi, karşılıklı entegrasyonu yansıtır ve dünya çapında ekonomik kalkınmanın geri döndürülemez bir eğilimidir (Shangquan, 2000: 1).

Makroekonomi, keşfedildiği ve gerçek bir iktisat dalı olarak şekillendiği andan itibaren birçok yönden değişim göstermiştir. 2008 Mali Krizi'nin yönünü değiştirmede de önemli bir etkisi olmuştur.

2008 küresel Mali Krizi'nin nedenleri açıklamak için ekonomistler, makroekonomik politikanın amaçlarını ve araçlarını yeniden değerlendirmek, sürdürülebilirlik, güç ve dengeli büyümeye ulaşmak için uluslararası ekonomik işbirliğini güçlendirmek zorunda kalmıştır.

Makroekonominin temel amacı, istikrarlı enflasyon ve istikrarlı çıktı açığı sağlamaktadır. Ancak 2008 öncesi makroekonomik politikanın parasal bir konu olarak görülmesi, enflasyon ve çıktı açığının sürdürülebilirliğinin tek bir para politikası aracılığıyla sağlanabileceği gibi bir inancı da doğurmuştur (Lim, 2011).

Makroekonomik politika ve ticaret politikası, bir ülkenin ekonomik büyümesinde önemli bir yere sahiptir. Lopez'e (1991) göre Belirli ülkelerde makro/ticaret politikasının ekonomik büyümede Neoklasik büyüme modellerinin önerdiği politikalardan daha büyük bir rol oynayabileceği ileri sürülmektedir. Robert ve Solow (1956) neoklasik büyüme modelini, ekonomik büyümenin üç ana faktörle (emek, sermaye ve teknoloji) desteklendiği ve teknolojinin ekonomik büyümeye katkısının sınırsız olduğu bir model olarak tanımlamıştır.

Ticaret politikalarının büyümeyi artırdığına dair bir kanıt olmasa da açık dış ticaret politikalarının ekonomik büyüme üzerinde etkisi olduğu inancı az da olsa kanıt bulunmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalardan biri de açık dış ticaret politikalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerine dair sınırlı da olsa kanıt bulan Sachs ve Warner (1995) tarafından yapılmıştır.

Rodriguez ve Rodrik (2000) büyüme ve refahın aynı şey olmadığını vurgulamıştır. Yazarlara göre ticaret politikaları refahı etkiliyorsa ekonomik büyümeyi de aynı şekilde etkilediği düşünülmemelidir.

Bir ülkenin uluslararası pazarda makroekonomik istikrarı ile ekonomik rekabet gücü arasında kuvvetli bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür.

Önceki yıllarda makroekonomik değişkenlerin uluslararası ticaret üzerindeki etkilerine yönelik çalışmaların eksikliği olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla seçilen değişkenlerin sahip olduğu ticarete etkilerin doğasını vurgulamak değerli bir katkı olarak kabul edilmiştir

Bu araştırmanın temel amaçlarından biri, uluslararası pazara yüksek düzeyde ticari açıklığın nasıl sağlanacağına dair anlayışı geliştirmektir. (Cabrera-Schneider, 2009)'e göre, ekonomilerini açan ülkeler, üretkenliklerini ve ihracatlarını geliştiren pazarların ve teknolojilerin entegrasyonu yoluyla ekonomik büyümelerini artırmaktadır. Bu araştırmanın bir diğer amacı, ticari belirsizliklerin çözümünde uygulanması gereken bilgileri çıkarmaktır. Açık bir ekonomide, negatif ithalatın getirdiği kırılganlık, uluslararası ticaretten elde edilen önemli bir verimlilik ve rekabet gücü faydası ile dengelenir. Ayrıca, daha yüksek açıklık seviyeleri daha fazla yabancı yatırımı teşvik etme eğilimindedir, dolayısıyla yerel işgücü için daha fazla istihdam kaynağı açmaktadır. Aynı zamanda verimlilik seviyelerini olumlu yönde etkileyen yeni teknolojileri de beraberinde getirmektedir.

1.1.1 Seçilmiş Makroekonomik Değişkenler

Makroekonomi, ekonominin tüm yönlerine değinen çalışmadır. Makroekonomik değişkenler ekonomi üzerinde en büyük etkiye sahiptir. Makroekonominin karmaşıklığı nedeniyle, ekonominin önemli bileşenlerinin etkileşimini temsil etmek için ekonomistler makroekonomik değişkenlere dayalı ampirik modellemeler inşa etmektedirler (Spaulding, t.y.).

Birçok ülkede, Ulusal Hesaplar Sistemi (SNA) göstergesi, ulusal üretim hacmini ve nihayetinde ulusun refahını ölçmek için kullanılır. SNA'da yer alan makroekonomik gösterge, üretim hacmini, mutlak değerini ve dinamiklerini analiz etmeyi ve ülke ekonomisinin işleyişini etkileyen faktörleri ortaya çıkarmayı mümkün kılmaktadır. Bu veriler, hükümetin ekonomi politikasının geliştirilmesi ve uygulanması için temel oluşturmaktadır.

Makroekonomi; işsizlik, büyüme oranı, döviz kuru, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH), enflasyon ve faiz oranı gibi değişkenlere odaklanır. Aşağıda, bu çalışma için seçilen bazı makroekonomik değişkenler açıklanmaktadır.

Finansta döviz kuru, bir para biriminin başka bir para birimiyle değiştirilebileceği bir orandır. Bir ülkenin para biriminin başka bir para birimi cinsinden değeri olduğunu da söyleyebiliriz. Döviz piyasaları, döviz kurlarını belirleme işlevine sahiptir ve çok çeşitli alıcı ve satıcılara açıktır. Vadeli döviz kuru, şu anda işlem gören ancak gelecekte belirli bir zamana bağlı olan döviz kurunu ifade etmektedir (Banton, 2020).

Döviz kuru, dalgalı ve sabit oranlı olarak kabaca iki şekilde belirlenebilir. Dalgalı kur, küresel bir para biriminin arz ve talebini gözlemleyen açık bir piyasa tarafından belirlenir. Bu nedenle, belirli bir para birimine olan talep yüksekse, değeri artacaktır. Bir para biriminin talebi düşükse, değeri de düşecektir. Sabit kur durumunda ise, hükümet tarafından merkez bankası aracılığıyla belirlenir, hükümet genellikle döviz kurunu kendi lehlerine çevirmek için kendi para birimini alıp satma eğilimi göstermektedir.

Bazı makro faktörlerin döviz kuru üzerinde etkisi vardır. Banton'a (2020) göre uluslararası ticarete ekonomik teoride malların fiyatı farklı ülkelerde eşit olmalıdır. Fiyatlar eşitsiz bir şekilde değişirse faiz oranı ve döviz kurunda bir kaymaya neden olacaktır. Hükümetler her zaman ekonomik teoriyi izlemez ve 'Tek Fiyat Kanunu' genellikle konu dışıdır.

Faiz oranı, borçlunun borç verenden aldığı ve borçlunun başlangıçta sağladığı parayı aşan bir şekilde yapması gereken paranın yüzdesidir (Faure, 2014) . Aşağıda çeşitli faiz oranı biçimlerinin bazıları açıklanmaktadır.

Sabit faiz tam olarak adında belirtildiği şekildedir, bu faiz formunda borçluya, belirli bir süre içinde ödenmesi için ödünç alınan paranın üstüne sabit bir yüzde verilmektedir.

Değişken faizde; faiz oranı, taban faiz oranlarının (ana faiz oranları) hareketine bağlıdır. Bu durumda, taban faiz oranı dalgalanırsa borçlu kaybedebilir veya kazanabilir.

Faiz oranları, türüne göre çeşitli şekillerde belirlenebilir. Merkezi bankacılık sistemine sahip ülkelerde kısa vadeli faiz oranları çoğunlukla merkez bankaları tarafından manipüle edilmektedir. Kısa vadeli faiz oranlarını kontrol etmek için merkez bankası, örneğin hazine menkul kıymetleri alıp satarak doğrudan açık piyasaya yatırım yapmaktadır. Uzun

vadeli faiz oranları, piyasadaki kredi ve kredi arz ve talebine göre belirlenmektedir (Amadeo, 2020) .

Enflasyon oranı ekonomik işlemlerde çok önemli bir değişkendir. Oner (2010) enflasyonu, belirli bir zaman diliminde fiyatlardaki artış oranı olarak tanımlamıştır. Enflasyon, bir ülkede mal ve hizmet fiyatlarının artmasıdır. Enflasyon, belirli mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki artış gibi daha spesifik olabilir. Kısaca enflasyon, belirli bir mal ve hizmet grubunun, genellikle bir yıl olan belirli bir zaman diliminde ne kadar pahalı hale geldiğini ifade etmektedir.

Enflasyonu ölçmek için en yaygın kullanılan gösterge Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE)'dir. Bu endeks, bir ailenin tükettiği mal ve hizmet sepeti fiyatlarındaki yüzde değişimini ölçer ve bu verileri toplamak için hükümetler, yaygın olarak satın alınan ürünlerden oluşan bir sepet belirlemek ve bu sepetlerin zamanla maliyetlerini takip etmek için anketler yapmaktadır (Oner, 2010).

Literatürde farklı tür yaklaşımları olmakla birlikte kabaca iki tür enflasyondan bahsedilebilir: Talep enflasyonu ve Arz tarafı (Maliyet) enflasyonudur. Talep yönlü enflasyon, mal ve hizmetlere yönelik toplam talep arttığında meydana gelir ve nihayetinde fiyatlarda artışa neden olur. Ekonomideki talebin artması, artan para arzından kaynaklanır, sonuç olarak, üreticiler mal ve hizmet arzını arttırır ardından fiyatlar da yükselir. Bu da taleplerin azalmasına neden olur ancak satıcıların karlarında artış sağlar (Hall, 2019) . Talep enflasyonu etkisini azaltmak için en etkili yol, para politikaları kullanılarak ekonomideki para arzının azaltılması olacaktır.

Arz yönlü enflasyon ise, ekonomide mal ve hizmet arzı azalınca fiyatların yükselmesinin neticisinde ortaya çıkmaktadır. Bu durum, mal ve hizmet üretme maliyeti arttığında ve üreticilerin aynı fiyatlarla satmaları zorlaştığında, fiyatları artırarak bu maliyetleri müşteriye aktarmaya devam ettiklerinde olur. Maliyet enflasyonuna yol açan çeşitli nedenler vardır. Örneğin, vergilerdeki artış ve işçilere maaş tutarındaki artış (Hall, 2019). Maliyet baskılı enflasyon etkilerini azaltmak için üreticilerin arzları artırması gerekmektedir. Örneğin, çalışanlarına ek eğitim ve öğretim sağlayarak yapılabilmektedir.

Doğrudan yabancı yatırım (DYY) girişleri, makroekonomideki önemli değişkenlerden biridir. Mevcut literatür, DYY'ın döviz kuru, enflasyon, ticari açıklık, istikrar vb. diğer

değişkenlerle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, elverişli bir ekonomik ortama sahip ülkelerin DDY girişleriyle hedef alınması olanaklıdır.

DYY ekonomiye birçok fayda sağlar; hizmet sektörü, toptan satış, perakende ve işletmeleri geliştirmek için fırsatlar sağlayarak ekonomiye yardımcı olabilmektedir (Pangiotis ve Konstantinos, 2012) . DYY'nin gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomileri üzerindeki etkisini tartışan çok sayıda literatür bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere küçük boyutlu DYY girişlerine rağmen, serbestleşme süreçlerine odaklanmaya devam etmektedir.

1.1.2 Uluslararası Ticaret

Dış ticaret, iç ve dış ticaret olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç ticaret; genellikle iki veya daha fazla taraf arasında mal, hizmet ve sermaye değişimi olarak bilinmektedir. Uluslararası ticaret, ticaretin ulusal sınırların ötesinde gerçekleşmesi ve çok daha karmaşık ve pahalı olması dışında aynı şekilde tanımlanabilir. Uluslararası ticareti karmaşıklaştıran iç ve dış ticaret arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bunlar: para birimi farklılıkları, kaynak hareketliliği, politika farklılıkları, ticaret kısıtlamaları ve pazar farklılıklarıdır - aşağıda bu faktörlerin bazılarında bahsedilmektedir.

Uluslararası işlemlerde katılımcı ülkelerin farklı para birimlerinin kullanılması, döviz kuruna bağımlı hale geldiği için uluslararası ticarete bir miktar istikrarsızlık meydana getirmektedir.

Uluslararası ticaret, bir ülkenin ekonomik ve genel büyüme ve gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Uluslararası ticaret yoluyla ekonomik entegrasyonun ülkelere güç verdiği ve ekonomik büyümeyi teşvik ettiği kanıtlanmıştır. IMF'ye (2020) göre, küresel ekonomik büyümenin 2019'da yüzde 2,9'dan 2021'de yüzde 3,4'e çıkması beklenmektedir. Geride bıraktığımız son on yılda dünya ticaretinin büyümesi büyük ölçüde artmıştır. Ancak ticaret, bu değişikliklerden önce tartışılan bir konu olmuştur. 1947'de Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) oluşturulmuştur. Ardından 47 yıl boyunca, 1994 yılında Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) kurulmasıyla sona eren “Uruguay Turu” olarak bilinen son tura yol açan sekiz tur çok taraflı ticaret liberalizasyonu yapılmıştır (Gujrati, 2015).

DTÖ'nün faaliyetleri sonucunda dünya genelinde yaşam standartları yükselmiştir, özellikle gelişmekte olan ülkelerin çoğu küresel pazarda önem kazandığı için DTÖ'nün oluşumundan sonra dünya ticaretinin yaklaşık üçte birini oluşturmuştur. Gelişmekte olan birçok ülke, imalat ve hizmet ihracatında ciddi bir artış elde etmiştir. İhracatları yüzde 80'e yükselip gelişmekte olan ülkeler arasındaki ticaret yaklaşık yüzde 40 artmıştır (Gujrati, 2015).

Farklı ülkeler arasında üretim faktörleri (kaynak) hareketliliğinin olmaması, ekonomistlerin gözlemlediği gibi, uluslararası ticaret üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir. İşgücü, ülke içinde tam olarak hareketli ancak ülkeler arasında hareketsizdir, bu durum, ülkeler arasında üretim maliyetlerinde önemli bir fark olduğunu gösterir sonucuna yol açmaktadır. Hareketlilik eksikliği nedeniyle bazı ülkeler belirli ürünleri üretememektedir (Dubey vd., 2015) . Uluslararası ticaret farklı ülkeleri kapsadığından, farklı hükümetlerle iş yapmayı düşünmelidir. Her hükümetin farklı politikaları vardır. Dolayısıyla, uluslararası ticaret, ekonomi ve benimsenen diğer politikalardan etkilenmektedir.

Ticaret kısıtlamaları da hükümet tarafından kabul edilir ve bir ülkenin ihracatını ve ithalatını doğrudan hedeflemektedir. Bu nedenle; ithalat vergileri, kotalar, ihracat vergileri, gümrükler vb. gibi ticareti kısıtlayıcı önlemlerin benimsenmesi, uluslararası ticareti büyük ölçüde etkileyebilmektedir (Dubey vd., 2015).

Yukarıdaki araştırma örneklerinden uluslararası ticaretin, ülkelerin büyümesi ve gelişmesi için esasen önemli olduğunu anlaşılmaktadır. Sanayileşme, küreselleşme, ulaşım sistemleri ve çok uluslu şirketler gibi alanlar uluslararası ticaretle bağlantılıdır. Uluslararası ticaretin gelişmesi küreselleşmeyi olumlu etkiler, uluslararası ticaret olmadan ülkeler denizaşırı ürünlere erişemez ve sınırlar içinde üretilen sınırlı ürün ve hizmetlerle kalırdı (Mishara vd, 2015) . Uluslararası ticaretin sağladığı birçok önemli rol vardır, bunlardan bazıları şunlardır:

- İhracat Çeşitlendirmesi: gelişmekte olan ülkelerin yeni pazarlara erişmelerini sağlayarak geleneksel ihracatlarından yeni bir şeye geçmelerini ve ihracat portföylerini genişletmelerini sağlayarak sonunda ekonomik büyümeye yol açmaktadır.

- Kalitenin İyileştirilmesi: Uluslararası ticaret, ülkeleri rekabet ettiren ve emek, kalite ve çevre standartlarını iyileştiren faktördür. Aynı zamanda milletler arasındaki bilgi alışverişini arttırır ve birbirlerinden öğrenmelerini sağlamaktadır.
- Yeniliği Teşvik Eder: Rekabet, ulusları yenilik anlamında gelişmeye teşvik eder, pazar payları kazanmak için ülkelerden rekabet edebilmek için araştırma ve geliştirme (Ar-Ge)'ye yatırım yapmaları beklenmektedir.
- Ticaret Ekonomik Kalkınmayı Arttırır: Uluslararası ticaret para sağlar, daha fazla paraya sahip olmak için şirketler, teknolojiye, büyümeye ve genişlemeye yatırım yapar, bu da ekonominin gelişmesine ve verimliliğinin artmasına yol açmaktadır (Dubey vd., 2015) .

Uluslararası iktisat, genel iktisat teorisinin bileşenlerinden biridir. Belirli bir şehirdeki, bölgedeki veya belirli bir ekonomik grup içindeki ekonomik süreçlerin incelenmesiyle ilgilenen mikroekonomi, ve daha genel nitelikteki ekonomik süreçleri inceleyen makroekonomi olarak alt bölümlere ayrılmaktadır. Uluslararası ticaret, uluslararası yatırım ve uluslararası borçlanma ve borç vermenin etkilerini değerlendirmektedir. Uluslararası ekonomi, uluslararası ticaret ve uluslararası finans gibi geniş alt alanları içermektedir. Uluslararası ticaret, uluslararası ekonomiyi anlamaya yardımcı olmak için mikro ekonomik modelleri kullanan ekonomik bir alandır. Bu modellerin fonksiyonları; uluslararası piyasalarda temel arz ve talep analizi, şirket ve tüketici davranışları, rekabetçi piyasa yapıları, oligopol ve ideal monopol, ve piyasa bozulmalarının sonuçları kapsamaktadır. Aynı zamanda tüketiciler, işletmeler, üreticiler ve hükümet arasındaki ekonomik ilişkiyi de tanımlamaktadır.

Uluslararası finans, dünyadaki veya uluslararası düzeylerde yerleşik finansal kaynakların oluşturulması ve kullanılmasıyla bağlantılı olarak ortaya çıkan bir dizi yeniden dağıtım ilişkisidir. İşsizlik oranı, GSYİH, enflasyon oranı ve döviz kuru gibi makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi gözlemektedir. Ticaret dengesizliklerinin önemine, döviz kurlarının belirleyicilerine ve hükümetin para ve maliye politikalarının kümülatif etkisine odaklanmaktadır. Ayrıca dalgalı ve sabit döviz kurunun avantaj ve dezavantajlarını da göz önünde bulundurmaktadır (Milovidov ve Bitkov, 2019).

Ticaretin serbestleştirilmesi, politikalarının devreye girmesiyle birlikte uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme üzerindeki etkileri dikkat çekmeye başlamıştır. Uluslararası ticaretin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin küreselleşmeye bağlı olduğu düşünülmektedir. Küreselleşmeden etkilenen grubun çoğunluğu, gelişmekte olan ülkeler olup ekonomistler arasında uluslararası ticaretin etkileri konusunda iki temel düşünce bulunmaktadır. Birinci grup iktisatçılar, uluslararası ticaretin gelişmekte olan ülkelerin ekonomik ve mali durumlarında olumsuz bir değişiklik getirdiğini belirtmektedir. Ticaret politikalarının liberalleşmesi, ticaret tarifeleri ve küreselleşme, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin sanayi düzeninde azalmaya neden olmuştur. Serbestleşmenin bir sonucu olarak, devlet koruması altındaki yeni doğan endüstrilerin çoğu, yabancı küresel işletmelerle rekabet etme yeteneğinin olmaması nedeniyle kapanmak zorunda kalmıştır. İkinci grup iktisatçılar, liberalleşme politikalarını benimseyen gelişmekte olan ülkelerin, küreselleşme ve uluslararası ticaretin sağladığı tüm avantajları elde ettiğini öne sürmektedir (Savrul & Incekara, 2015).

Ticari Açıklık aynı zamanda uluslararası ticaretle yakından ilgili bir terimdir; bir ülkenin uluslararası ticarete katılım derecesini ölçmektedir. İhracat artı ithalatın GSYİH'ye oranı olarak tanımlanan ticari açıklığın ampirik bir ölçüsüdür. Kavramsal olarak, ticari açıklık, bir ekonominin ticarete dışa yönelimini sürdürme derecesi olarak tanımlanabilmektedir. Bir ülkenin ekonomisinin uluslararası ticaret bağlamında yönelimini ifade etmektedir. Açıklık derecesi, bir ekonominin kayıtlı ithalat ve ihracatının fiili büyüklüğü ile ölçülmektedir. Ticaretle uğraşan ülkelerin uluslararası ticaretten olumlu bir kazanç elde ettiğini söylemek mümkündür. Uluslararası ticaret, şirketlere yeni pazarlar keşfetme ve yeni stratejilerin uygulanmasına fırsatlar sunar. Uluslararası ticaret aynı zamanda en yeni teknolojileri sağlar ve gelişmekte olan ülkeler için erişilebilir olmasını kılmaktadır.

Uluslararası ticaretin ve küreselleşmenin birçok olumlu yönü olmasına rağmen, doğrudan ekonomik büyümeye yol açtığını söylemek pek de mümkün değildir. Makroekonomik durumu, siyasi istikrar. Döviz kurları, rekabet gücü, artan küreselleşme, tarifeler ve ticaret engelleri, nakliye maliyetleri vb. gibi uluslararası ticaret üzerinde etkisi olan daha birçok ara faktör vardır.

Son yıllarda, gelişmekte olan ülkeler arasındaki ticaretin gelişmiş ekonomilerle ticaret kadar önemli hale gelmesiyle, gelişmekte olan ülkeler uluslararası ticarete gerçekten

önemli bir pay sahibi haline gelmiştir. Bu durumda gelişmekte olan ülkeler, ekonomik entegrasyondan yararlanmak için geleneksel modellerinden daha farklı modellere geçmeyi düşünebilmektedir.

1.1.3 Bazı Makroekonomik Değişkenlerin Uluslararası Ticarete Etkisi

Belirlenen bazı makroekonomik değişkenler, dünya genelindeki ekonomilerin ihracatı ve ithalatı ile güçlü bir şekilde bağlantılıdır. İhracat ve ithalat, ticaret operasyonlarına fayda sağlayabildiği gibi bazı sorunlara da neden olabilmektedir.

Ülkelerin ithalat ve ihracat miktarları, yurtiçi fiyat seviyesinden ve değişikliğinden oldukça etkilenmektedir. Enflasyon oranları, bir ülkenin dış ticaretini; yani ülkenin dünyanın geri kalanıyla olan ticaret dengesini içeren ekonomide sorunlar yaratmaktadır. Sonuç olarak ülkeler ticaret ilişkileri, ithalat ve ihracatın bağımlı olduğu enflasyon oranındaki istikrarsızlık nedeniyle sorunlarla karşılaşabilmektedir (Joshi & Little, 1999).

Döviz kuru, zaman içinde temel makroekonomik göstergelerdeki değişikliklere karşılık gelen bir konjonktür etrafında dalgalanmaktadır. Belirsizlik, modele toplam talebin ve toplam arzın ihlali olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sistemde toplam talep, ihracat ve ithalattan kaynaklanan para biriminin değer kaybetmesine ve toplam arz, ithal edilen ara mallarının değerine bağlıdır.

Döviz kuru yükseldiğinde, yurt içi fiyatın yabancı mallara göre daha yüksek olması nedeniyle ihracat daha pahalı hale gelmektedir. Sonuçta ihracat azalır, ithalat artar. Talep yönünden döviz kuru, yurt içinde üretilen mal ve hizmetlerin dış piyasada üretilenlere karşı rekabet gücünü belirlemektedir. Arz tarafında ise yurt dışından hammadde ve ara malı satın alma maliyetlerinin artması nedeniyle para birimi devalüasyona uğradığında mal üretmek daha pahalı hale gelmektedir (Kandil, 2009) .

Ulusal para biriminin döviz kurundaki artışla birlikte yerel fiyatlar daha az rekabetçi hale gelip ihracat verimliliği düşer, bu da ihracat endüstrilerinde ve genel olarak üretimde bir azalmaya yol açabilmektedir. Buna karşılık ithalat genişler; yabancı ve yerli sermayenin ülkeye girişi teşvik edilmekte ve yabancı yatırımdan elde edilen kâr ihracatı artmaktadır. Değeri düşen döviz cinsinden dış borcun reel miktarı azalmaktadır (Tfmarket, 2019).

Ulusal paranın değer kaybetmesi, mal ihracatını teşvik eder. İhracatçılar, fiyatı artan kazandıkları döviz daha ucuz bir ulusal para birimiyle değiştirdiklerinde dünya ortalamasının altında fiyatlarla mallarını satabilirler, bu da kârlarının artmasını sağlamaktadır.

Aynı zamanda ulusal para biriminin değer kaybetmesi, ülkede daha yüksek fiyatlara, mal ithalatının ve tüketiminin azalmasına veya ithal edilenler yerine ulusal malların üretiminin artmasına neden olabilir (Kandıl, 2009). Döviz kurunun değer kaybetmesi, ulusal para birimindeki gerçek borcu azaltmakta, yabancı para cinsinden dış borcun ağırlığını artırmaktadır. Yabancı yatırımcıların ev sahibi ülkelerinin para biriminde aldığı kar, faiz ve temettü ihracatı kârsız hale gelmektedir. Bu kârlar yeniden yatırılır veya yerel fiyatlarla mal satın almak ardından bunları ihraç etmek için kullanılmaktadır.

Enflasyon, ödemeler dengesindeki tüm hesapları etkilemektedir. Enflasyon, bir ülkeden mal ve hizmetlere olan talebin düşmesi nedeniyle ulusal para birimine olan talebi azaltır, dolayısıyla, ulusal para biriminin yabancılara göre değer kaybetmesine yol açmaktadır. Fiyatlardaki artış, ihraç mallarının üretim maliyetini artırır, ancak dünya pazarlarında bir ülkenin değiştiremeyeceği mal ve hizmetler için önceden belirlenmiş fiyatlar olduğundan, enflasyon ihracatçıların karlarında azalmaya neden olmaktadır.

Benzer nedenlerle, yabancı yatırımcılar yüksek enflasyon oranlarına sahip bir ülkeye yatırım yapma konusunda isteksizlerdir. Çünkü bu tür yatırımların, bu ülkede yerel para biriminde elde edilen gelirin, yabancı para birimine çevrildiğinde beklenenden daha düşük olması gibi riskleri vardır.

Öte yandan iç piyasada fiyatların yüksek olması, ithal malları daha cazip hale gelmektedir. Artan ithalat talebi, döviz piyasasında ulusal para arzını artırmakta ve yurtdışındaki yatırımların daha çekici olması nedeniyle sermaye kaçıışı için teşvikler yaratmaktadır (Lynch, vd.).

Ayrıca hükümetler döviz kurunu belirli bir seviyede sabitlemeye çalışırsa, enflasyon onu deforme etmekte döviz kuru aşırı değerlenmektedir. Sonuç olarak, ilgili ülkeden gelen mallar artık talep görmemekte ve ihracat üretimi azalmaya başlamaktadır.

DYY ve uluslararası ticaret, küreselleşmenin özüdür. DYY, yabancı ticari faaliyetlere ve varlıklara yapılan yatırımları içerir, yatırımcılar, bir ülkeden başka bir ülkeye yatırım yapan bir şirket veya bireyler tarafından temsil edilmektedir (Whiteaker, 2020).

XX. yüzyılın 70'li yılların başından itibaren, dünya çapında çok sayıda ülkenin politikasında ithal ikamesi stratejisinden, yabancı yatırımcıların faaliyetlerini kısıtlamaktan ihracata yönelik strateji lehine bir dönüş olmuştur. 90'larda, dış ekonomik açıklık stratejisi, benzeri görülmemiş bir ivme kazanmıştır. Bu sürecin ana yönlerinden biri, uluslararası yatırım faaliyetlerinin serbestleştirilmesi ve DYY için daha elverişli bir rejim yaratmak için ülkeler arasında gelişen rekabettir. Bu sürecin bir göstergesi, 20. yüzyılın son on yılında büyük bir grup ülke tarafından üstlenilen DYY rejim iyileştirmelerinin sayısındaki çarpıcı artıştır.

DYY'ın, istihdamla belirli bir ilişkisi vardır. DYY'ın yabancı bağlı kuruluşlarda yeni işler yaratarak istihdamı artırabileceğine inanılmaktadır. Yerli firmalarda rekabet ve verimlilikten kaynaklanan işgücü talebini de artırabilmektedir.

Faiz oranlarının, uluslararası ticaret üzerinde dolaylı bir etkisi vardır. Faiz oranlarındaki değişiklikler, döviz kurunda değişikliklere neden olmakta, nihayetinde hepsi bir ülkenin ihracat ve ithalatında değişikliklere sebep olmaktadır.

Genellikle, yüksek faiz oranları, bir ülkenin para biriminin değerini artırmaktadır. Tersine, düşük faiz oranları para biriminin değerini düşürür ve yabancı yatırımlar için çekiciliğini azaltmaktadır. Bu basit durum, para birimi değerlerini ve döviz kurlarını etkileyen diğer birçok faktörden etkilenmektedir.

Her şey eşit olduğunda, bir ülkedeki yüksek faiz oranları daha düşük faiz oranları sunan ülkelere göre o ülkenin para biriminin değerini artırmaktadır. Ancak, döviz piyasasında genellikle durum bu kadar basit değildir. Faiz oranları, para birimi değerlerini ve döviz kurlarını etkileyen önemli bir faktör olabilirken, diğer para birimlerine karşı döviz kurlarının nihai olarak belirlenmesi bir ülkenin diğer ülkelere göre genel mali durumunu yansıtan birbiriyle ilişkili bir dizi faktörün sonucudur (Iyer , 2018).

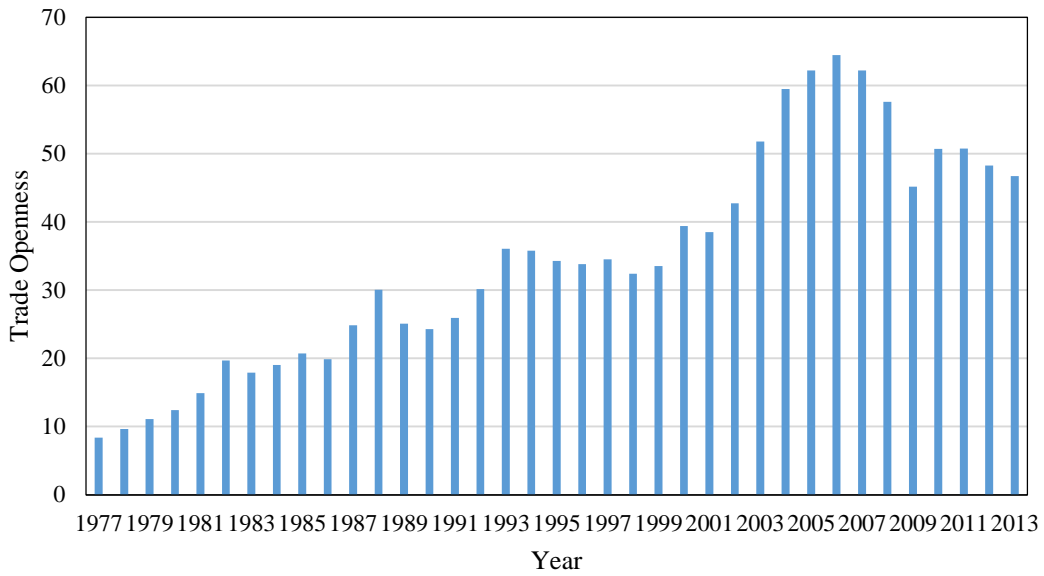
1.2 Araştırma Problemi

60'lardan bu yana birçok politika yapıcı ve ekonomist, uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri incelemektedir. Eski zamanlardan beri, ulusların daha iyi bir yaşam kalitesi yaratmaları, özellikle sürdürülebilir ekonomik büyümeye ulaşmaları çok önemli bir hedef olmuştur. Uluslararası ticaret, bir ülkenin ekonomik büyümesinin önemli bir parçası olduğundan, farklı stratejiler ortaya koymak ve ülkenin ihracatı ve ithalatı desteklemesi mi yoksa bu değişkenlerden sadece birine mi odaklanması gerektiğini düşünmek gerekmektedir.

İnsanlık tarihi boyunca, ekonominin eşitsiz gelişimine tanıklık edilmektedir. Yüzlerce yıl önce insanlar için refahtaki büyüme dönemleri, ticaretin ve zanaatların hızlı gelişimi dönemlerinin yerini düşüş ve durgunluk dönemlerine bırakmıştır. Bir piyasa ekonomisinin gelişiminin döngüsel doğası belirli bir süre sonra üretimin hızlı büyümesinin yerini eşit derecede hızlı bir düşüşe bıraktığı anlamına gelmektedir. Herhangi bir ekonomik sistemi için, istikrarlı GSYİH büyüme oranları, minimum işsizlik, sabit bir fiyat seviyesi ve ana makroekonomik göstergelerin istikrarlı değerleri ile ekonominin tek tip, ilerici ve krizsiz gelişimi ideal bir durum olacaktır. Ancak, reel ekonomi döngüsel olarak gelişir - üretim ve istihdam ya artar ya da azalır ve diğer makroekonomik göstergeler de benzer şekilde değişmektedir (Smirnov vd. 2002).

Makroekonomi, yalnızca makroekonomik olguları ve süreçleri tanımlamakla kalmaz. Aynı zamanda aralarındaki kalıpları ve bağımlılıkları tanımlar ve ekonomideki neden-sonuç ilişkilerini incelemektedir. Makroekonomik bağımlılıklar ve ilişkiler bilgisi; kişinin ekonomideki mevcut durumu değerlendirmesine, onu iyileştirmek için ne yapılması gerektiğini göstermesine ve her şeyden önce, politikacıların ne yapması gerektiğini; yani ekonomi politikası ilkelerinin geliştirilmesine izin vermektedir. Ayrıca süreçlerin gelecekte nasıl gelişeceğini dair tahminlerde bulunmayı ve gelecekteki ekonomik sorunları öngörmeyi mümkün kılmaktadır. Bu nedenle makroekonomi, bir bütün olarak ekonomik sisteminin işleyişini yöneten yasaları inceleyen ekonomik teorisinin bir bölümüdür. Ekonominin bir bütün olarak nasıl çalıştığını anlamak, belirli bir devletin ulusal ekonomisinin gelişiminin koşullarını, faktörlerini ve sonuçlarını analiz etmek için tasarlanmıştır. Makroekonominin konusu, bir bütün olarak ekonominin gelişimindeki kalıpların belirlenmesidir (Fai, 2019).

Semančíková'ya (2016) göre, ticari serbestleşmenin en başarılı örneklerinden biri, ticari açıklığın olumlu etkilerinin gözlemlenebildiği Çin'dir. 1977'de Çin'in toplam ticareti 20 milyar dolardı, sonraki yıllarda Çin, rejim değiştirerek yeni pazarlara açılmıştır. Yıllarca süren ticaret entegrasyonundan sonra serveti önemli ölçüde artmıştır, 20. yüzyılın sonunda toplam ticaret değeri 475 milyar dolara yükselmiştir. Tarifelerin ve tarife dışı engellerinin azaltılması, yabancı ve yerli şirketlere ticaret hakkı tanımıştır. Sonunda Çin'in ticareti önemli ölçüde artmıştır ve 2014 yılında toplam ticareti 4275 milyar dolara ulaşmıştır.

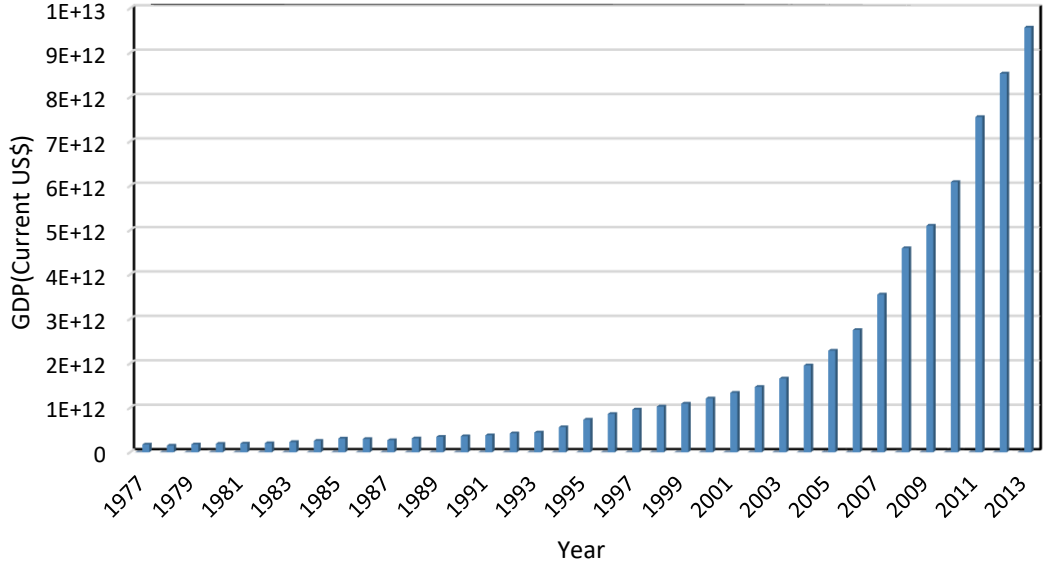

Şekil 1-1. Çin'in Ticari Açıklığı 1977-2014. Dünya kalkınma göstergeleri. Washington, DC: Dünya Bankası.

Yukarıdaki grafik, Çin'in Ticari Açıklığındaki 1977 yılından 2014 yılına kadar olan değişiklikleri göstermektedir. Gösterildiği gibi, Çin'in Ticari Açıklık Endeksi 1977'de 8.4 iken 2005'te en yüksek noktası olan 62.2'ye kadar bir yükselme göstermekte ve ilerleyen yıllarda hafifçe azalış gözlemlenmektedir. 2014 yılında 44,9'a kadar yükseliş söz konusudur.

Grafik 2, Çin'in 1977'den 2014'e kadar aynı dönem için kişi başına düşen GSYİH'sını göstermektedir. Kişi başına düşen GSYİH'nın 2014 yılına kadar güvenle ve kalıcı bir şekilde arttığı görülmektedir. 1977'de kişi başına düşen GSYİH 185,4 iken 1.053'e yükselmiştir. 2001'den sonraki yıllarda değişim hızlanarak pozitif kalmıştır. 2014 yılında kişi başına düşen GSYİH 7.678,6'ya ulaşmıştır. Bu iki grafikten, ticari açıklığındaki

artışın, gözlemlenen dönemde Çin'in servetini oldukça yoğun bir şekilde etkilediği söylenebilir.

Şekil 1-2. Çin'in kişi başına düşen GSYİH'sı 1977-2014. *Dünya kalkınma göstergeleri.* Washington, DC: Dünya Bankası.

Çin'in başarısı, ticari açıklığın bir ülke ekonomisinde önemli değişiklikler getirebileceğini göstermektedir. Her ikisi de ekonomik istikrarı ve zenginliği doğrudan etkilediğinden, makroekonomik değişkenler ile ticari açıklık arasındaki ilişkiyi bulmak çok önemlidir. Ekonomik entegrasyon ve küreselleşmeden etkilenen modern ve hızlı değişen küresel ekonomi ile ekonomistlerin makroekonomik değişkenlerin ülkelerin ticari açıklığı üzerinde ne tür etkiye sahip olduğunu anlamaları esastır.

1.3 Araştırma Amaçları

Çalışmanın genel amacı, seçilen bazı makroekonomik değişkenlerin uluslararası ticaret üzerindeki etkilerini belirlemektir.

Çalışmanın özel hedefleri şunlardır:

- Döviz kurlarının ticari açıklık üzerindeki etkilerini belirlemek.
- Faiz oranlarının ticari açıklık üzerindeki etkilerini belirlemek.
- Enflasyon oranlarının ticari açıklık üzerindeki etkilerini incelemek.
- İşsizliğin ticari açıklık üzerindeki etkilerini belirlemek.

- DYY ve ticarete açıklık arasındaki ilişkiyi belirlemek.
- Değişkenler arasındaki karşılıklı ilişkiyi anlamak ve her birinin etki derecesini bulmak.

1.4 Çalışmanın Değeri

Ticari açıklık, bir ülkenin uluslararası ticarete hazır olup olmadığını belirler. Bu nedenle makroekonomi, herhangi bir ülkenin uluslararası ticaretini anlamada önemli bir belirleyici haline gelmektedir. Bu çalışma, seçilmiş bazı makroekonomik değişkenlerin genel olarak uluslararası ticaret üzerindeki etkilerinin doğasını tartışmaya odaklanmıştır.

Uluslararası ticaret, ülkelerin ekonomik büyümesinin ve zenginliğinin önemli bir parçası haline gelmiştir. Bu aynı zamanda daha az gelişmiş ülkeler için de geçerlidir, çünkü bunlar uluslararası ticarete dahil olmanın neden olduğu yoksullukta bir azalma göstermektedir.

Bu çalışma, uluslararası ticaret stratejilerinde makroekonomik göstergelerin kullanımını desteklemiştir. Bu nedenle bazı makroekonomik değişkenlerin manipülasyonu, ülkenin uluslararası ticaret pozisyonunun yönetiminde ve işsizlik, hiperenflasyon ve para birimi devalüasyonu gibi sorunları anlamak ve çözmek için kullanılabilir. Bu çalışma, ticari açıklık ve makroekonomik değişkenler üzerine yapılan önceki çalışmalara katkı sağlamakta, birkaç paydaş için faydalı olabilmektedir. Akademisyenler için bu çalışma; makroekonomik değişkenler, özellikle enflasyon oranları, faiz oranları, işsizlik oranı, DYY ve döviz kurları ve bunların zaman içinde uluslararası ticaret üzerindeki etkileri hakkındaki bilgilerine ve ampirik analiz bakış açılarına katkı sağlayacaktır. Ayrıca çalışma, ticaret politikalarını planlamak ve yönetmek için karar vericiler için önemli olabilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM:

2 LİTERATÜR İNCELEMESİ

2.1 Giriş

Makroekonomi ve diğer ekonomik göstergeler arasındaki karşılıklı ilişkileri açıklayan çok sayıda teorik ve ampirik çalışma bulunmaktadır. Bu bölümün temel amacı, makroekonomi ve uluslararası ticaret ile ilgili tüm alanları araştırmaktır.

Bu bölüm, makroekonomi ve uluslararası ticaret ile ilgili literatür incelemesini kapsamaktadır. Makroekonomi ve uluslararası ticaret teorileri gözden geçirip makroekonomi konusunda daha önce yapılmış çalışmaları ve bunun ticari açıklık üzerindeki etkilerini değerlendirilmiştir. Ayrıca makroekonomik politikalara ve bunların bir ülkenin ticari açıklığını nasıl etkilediğini açıklayacaktır.

2.2 Seçilmiş Makroekonomik Değişkenler ile Ticari Açıklık Arasındaki İlişki

2.2.1 Ticari Açıklık ve Ekonomik Büyüme

Daha önce belirtildiği gibi, dünya ekonomik entegrasyona doğru ilerlemekte ve ülkelerin ticaret liberalizasyonu olmadan gelişmesi ve büyümesi zorlaşmaktadır (Ivan-Ungureanu, 2008). Ticari açıklık genellikle bir ülkenin ticarete konu olan sektörlerinin toplam çığıtıya göre büyüklüğündeki bir artış olarak kabul edilmektedir. Artan açıklık, ticaretin serbestleştirilmesinin bir sonucu olabilir. Son zamanlarda, “açıklık”ın anlamı, tüm ticari çarpıklıkların ortadan kaldırıldığı bir sistem olan “serbest ticaret” fikriyle özdeşleşmiştir. Bu durumda ticari açıklık önemli bir rol oynamaktadır. Makroekonomik değişkenlerin ticari açıklığı nasıl etkilediğini açıklamadan önce, ekonominin ticari açıklığın dalgalanmasına nasıl tepki verdiğini gözden geçirmek doğru olacaktır.

Ticari açıklık, küreselleşmenin en belirgin yönlerinden biridir ve aslında onun tanımlayıcı özelliklerinden biridir. Bu nedenle, küreselleşmenin ekonomik büyüme, kalkınma ve ülkeler arasındaki gelir seviyelerindeki yakınsama üzerindeki etkilerini değerlendirmeye yönelik herhangi bir girişim, ticari açıklığın etkilerini hesaba katmalıdır. O halde konunun hem teorik hem de ampirik bakış açılarından önemli ölçüde dikkat çekmesi şaşırtıcı değildir. Ticari açıklık, hem ekonomik büyümenin hem de onun itici gücünün bir

sonucudur. Çeşitli ülkelerin rekabet avantajlarının geliştirilmesine ve uygulanmasına katkıda bulunur, ülkeleri uluslararası işbölümüne katılmak için özel üretimde mevcut kaynakları daha etkin kullanmaya motive etmektedir. Bu sayede birçok ülke kendi topraklarında bulunmayan kaynaklara, diğer ülkelerin yarattığı teknolojilere ve yabancı mallara olan ihtiyaçlarını karşılama fırsatına sahip olmaktadır.

Sınırlı kaynak tabanına ve dar bir iç pazara sahip birçok ülke, iç tüketim için ihtiyaç duyulan tüm malları yeterli verimlilikte üretememektedir. Bu ülkeler için ithalat, istenen malları elde etmenin bir yoludur ve bu sebeple GSMH'larının yüksek yüzdelere ulaşabilmektedir. Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi zengin bir kaynak tabanına ve geniş bir iç pazara sahip olan ülkeler, uluslararası ticarete daha az bağımlıdır. Birçok ülkenin ekonomisi, dünya ekonomisine ve birçok malın ithalatına dayanmaktadır. Bir ülkenin net ihracat ve ithalatının değerindeki değişiklikler, çeşitli iç harcama türlerindeki dalgalanmalara benzer şekilde, milli gelir düzeyi üzerinde çok yönlü bir etkiye sahiptir. Bir ülkedeki gelir seviyeleri, istihdam ve fiyatlardaki büyük değişimler, ithalat ve ihracat hacmindeki küçük değişikliklerden kaynaklanabilir (Sergeevna vd. 2019).

Ticari açıklık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; Tahir ve Khan (2014) , Smith (1776) , Anh Tung Dao (2014) ve Kiganda, vd. (2017).

Teorik literatür, aslında ticari açıklık ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki olduğunu öne sürmektedir. Smith'e (1776) göre, Mutlak Üstünlük Teorisi, uluslararası ticaretin işbölümü yoluyla uluslararası pazarları iyileştirebileceğini ve genişletebileceğini öne sürmektedir.

Tahir ve Khan (2014) , Doğu Asya bölgesinin yaşadığı büyümenin ve Çin ile Hindistan'ın elde ettiği başarının, gelişmekte olan ülkelerdeki politika yapıcıları ithal ikamesi politikalarını yeniden değerlendirmeye ve dış pazar odaklı büyüme politikalarına geçmeye teşvik ettiğini öne sürmektedir. Bu stratejilerin nihayetinde gelişmekte olan ülkelere, daha zengin ülkelere açılma ve yeni ticaret ilişkileri başlatma fırsatı vereceğine inanılmaktadır. Ticari açıklık ve ekonomik büyüme ile ilgili genel teori, ticarete yüksek ticari açıklığının yüksek ekonomik büyümeye yol açmasıdır. Günümüzde uluslararası ticaretin faydaları açıktır, araştırmacılar ve politika yapıcılar tarafından kabul edilmektedir.

Dao (2014) , verimlilik artışını, ticaretin ekonomik büyüme yol açabileceği ana kanal olarak görmüştür. Ekonomi aynı anda Ar-Ge'ye yatırım yaparak bütünleşmeye başlamaktadır. Karşılaştırmalı üstünlüğü zamanla gelişebilir ve daha yüksek kar marjlı ürünlerin üretimine doğru değişebilir. Dao (2014) araştırmasında, 2000'den önce uluslararası kuruluşlar arasında ticaretin serbestleştirilmesine yönelik yaygın desteğin gerçekten makul olduğu sonucuna varmıştır. Küreselleşmenin hızlı büyümesiyle birlikte birçok ülke, 80'li ve 90'lı yıllarda sürdürülebilir büyümelerini sağlayan uluslararası pazarlara başarıyla açılmıştır. Günümüzde; Çin, Brezilya, Hindistan ve Güneydoğu Asya dahil olmak üzere diğer ülkeler onların ayak izlerini takip edip ekonomik büyümede az da olsa başarı elde etmiştir.

Kiganda vd. (2017) , Kenya'da ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Bulgular arasında, her iki değişkenin de, ticari açıklık ve ekonomik büyümenin pozitif bir korelasyona sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca, ticari açıklığının uzun vadeli olumlu etkilerinin olduğu sonucuna varılmıştır, kısa vadeli etkilerinin olumsuz olmasına rağmen, uzun vadede Kenya'nın ekonomik büyümede %1'lik bir artış olduğu tespit edilmiştir.

Tahir ve Khan (2014) araştırmalarında gelişmekte olan 22 ülkenin 1990-2009 yılların periyodu veriler kullanmıştır. Analiz için panel verilerin kullanıldığı bu çalışmanın sonucunda, açık ticaret politikalarının büyüme oranlarını önemli ölçüde artırabileceği sonucuna varılmıştır. Ayrıca korumacılığı destekleyen argümanların dikkate alınmaması gerektiğini öne sürmüştür. Örneklenen gelişmekte olan ülkeler ve aynı özelliklere sahip ülkeler, büyüme oranlarını iyileştirmek için genellikle liberalleşmeleri önerilmiştir. Araştırma ayrıca işgücünün ekonomik büyüme sürecinde kilit bir faktör olduğuna inanıldığını ortaya koymaktadır.

Birçok politika yapıcı, büyüme oranını ülkelerin küreselleşme kalıpları ve bunun uluslararası pazara ticari açıklığı, fikir ve teknoloji alışverişini ne kadar artırdığı ile ilişkilendirmektedir. Pek çok araştırmacı, geçtiğimiz on yıl içerisinde birçok Doğu Asya ülkesinin karşılaştığı hızlı ekonomik büyümenin uluslararası ekonomiye katılarak elde edildiğine inanmaktadır (World Bank, 1993) .

Ticari açıklığın büyüme pozitifliği üzerinde bu kadar önemli etkileri olması, ticari açıklığını veya ekonomilerin ticaret hacmini neyin belirlediğini anlamak önemli

kılmaktadır. Ancak daha önce mevcut ampirik literatür çalışmaları, ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerine dikkat çekmiştir ve makroekonomik değişkenlerin ticari açıklığı nasıl etkilediği sorusunu dışarıda bırakmıştır.

2.2.2 Ticari Açıklıkta Makroekonominin Önemi

Daha önce gözlemlendiği gibi ticari açıklık, herhangi bir ülkede ekonomik büyüme için şüphesiz çok önemlidir. Bununla birlikte, ticari açıklığı neyin belirlediğine dair birkaç çalışma yapılmıştır. Makroekonominin ticari açıklık ile belirli bir ilişkisi olduğuna inanılmaktadır. Örneğin, Tahir vd. (2018) , ticari açıklığı etkileyen makroekonomik değişkenleri incelemiştir. Makalenin amacı, ticari açıklığın ekonomik büyüme için öneminin altını çizmek ve makroekonominin ticari açıklığı nasıl etkilediğini anlamaktır. Çalışma, SAARC (Afganistan, Bangladeş, Butan, Hindistan, Maldivler, Nepal, Pakistan, Sri Lanka) üye ülkeleri ve 1971'den 2010'a kadar kullanılan verilere odaklanmıştır. Analizi gerçekleştirmek için panel veri analizi ve iki aşamalı en küçük kareler yöntemi (2AEK) kullanılmıştır. Makalenin ana sonuçları, fiziksel ve beşeri sermaye yatırımlarının ve GSYİH tümünün ticari açıklığı olumlu yönde etkilediğidir. Ayrıca, işgücünün büyüklüğü ve döviz kurunun ticari açıklık üzerinde olumsuz etkilerini göstermiştir.

Bu çalışmanın ampirik kısmına konu olan ve seçilmiş bazı makroekonomik değişkenler ile ilgili literatürde yer alan başkaca ampirik çalışmalar aşağıda incelenmiştir.

2.2.3 Döviz Kuru ve Ticari Açıklık

Reel döviz kurlarının etkileri uluslararası ekonomide büyük ilgi görmektedir. Günümüze kadar bu konudaki çalışmalar ve sonuçları belirsizdir.

Gantman ve Dabós (2018) tarafından yapılan bir araştırma, ticari açıklık ve döviz kurları arasında bir ilişki bulmaya odaklanmıştır. Bu makale, diğer benzer çalışmalardan farklı olarak, açıklayıcı değişkenlerin eğiminin her ülke için aynı olmasını kısıtlamayan metodolojik bir yaklaşım kullandıklarından, özellikle metodolojik açıdan çeşitli şekillerde katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Makale, 1960'dan 2011'e yıllarını kapsamaktadır, seçili 101 ülkenin verileri regresyon modelinde kullanılmıştır. Sonuçlar, ticari açıklığın döviz kuru ile anlamlı bir ilişkisi olduğunu göstermiştir. Sonuçlar ayrıca

iki değişken arasında olumsuz bir etki olduğunu göstermiştir, bunun anlamı şudur: ekonomi uluslararası ticarete geliştikçe para birimi değer kaybetmektedir.

Calderon (2004) döviz kurunun oynaklığı ile ticari açıklık arasındaki potansiyel ilişkiyi incelemektedir. Araştırma, 1974-2003 dönemi için 79 gelişmekte olan ve sanayileşmiş ülkenin verileri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Panel veri analizi kullanılan bu çalışmada, korelasyon analizi iki değişken arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Bu, uluslararası ticarete daha fazla ticari açıklık anlamına gelir ve bu rejim ne kadar uzun sürerse, döviz kuru oynaklığı o kadar düşük olmaktadır.

Döviz kurunun oynaklığı her zaman politika yapıcılar için bir endişe kaynağı olmuştur ve uluslararası ticaret üzerindeki etkileri son yıllarda çeşitli araştırmaların konusu olmuştur.

Mohsen ve Gelan (2018) , döviz kuru oynaklığının uluslararası ticaret üzerindeki etkilerini analiz etmiştir. Örnekleme, Güney Afrika, Lesoto, Mauritius, Etiyopya, Fas, Nijerya, Sierra Leone, Tanzania, Tunus, Nijerya, Fas ve Mısır olarak 12 Afrika ülkesini içermektedir. Bu özel örnekleme, nispeten düşük finansal gelişme düzeyine sahip ülkelerde etkilerin daha yüksek derecede ortaya çıkması nedeniyle seçilmiştir. Araştırma, belirli yıllarda veri eksikliğinden dolayı bazı ülkeler için bazı istisnalar dışında, 1971'den 2015'e kadar olan zaman aralığına ilişkin zaman serisi verileri üzerinde bir katsayı analizi kullanmıştır. Analiz, kısa vadede döviz oynaklığının örneklenen 12 ülkeden 8'inde ihracat ve ithalata zarar verebileceği veya yardımcı olabileceği sonucuna varmıştır. Sonunda kısa vadeli etkiler, Sierra Leone ve Nijerya için uzun vadeli olumsuz sonuçlara ve Mısır, Etiyopya ve Lesoto için olumlu sonuçlara dönüşmüştür.

Asteriou vd. (2016), döviz kuru oynaklığının uluslararası ticaret üzerindeki etkisini analiz eden aynı konuyu ele almıştır. Bu makalenin örnekleme MINT (Meksika, Endonezya, Nijerya ve Türkiye) ülkeleri olup, 1995'ten 2012'ye kadar aylık ihracat ve ithalat talep verileri toplanmıştır. Hem reel hem de nominal döviz kuru belirsizliği, uzun ve kısa vadeli ticaret hacimleri üzerinde analize tabi tutulmuştur. Araştırmacılar, döviz kurunun uluslararası ticaret üzerindeki etkisini incelemek için Otoregresif Koşullu Değişen Varyans (GARCH) ve Dağıtılmış Gecikmeli Otoregresif Modeli (ARDL) olarak iki model kullanmıştır. Sonuç olarak, özellikle Meksika ve Endonezya örneğinde, kısa vadede oynaklığın ihracat ve ithalat talebi üzerinde bir etkisi olduğu görülmüştür. Ancak uzun dönemde döviz kuru oynaklığı Endonezya, Meksika ve Nijerya için ihracat ve ithalat

taleplerinde herhangi bir etki göstermezken, Türkiye için küçük bir negatif etki göstermiştir.

Todani ve Munyama (2005) , döviz kuru değişkenliğinin dünyanın geri kalanına yapılan toplam Güney Afrika ihracatı üzerindeki etkisini incelemiştir. Veriler 1984'ten 2004'e kadar üç ayda bir toplanmıştır ve ARDL sınır testi prosedürü ile incelenmiştir. Sonunda değişkenlik ölçüleri olarak hareketli ortalama standart sapmayı ve GARCH'ı kullanılmıştır. Sonuçlar, kullanılan değişkenlik ölçüsüne bağlı olarak, Güney Afrika ihracatı ile döviz kuru oynaklığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını ya da bu tür anlamlı bir ilişki olduğunda pozitif olduğunu göstermiştir.

Döviz kuru oynaklığı ile uluslararası ticaret arasında genel bir ilişki bulunurken, Viane ve Vries (1992) artan döviz kuru oynaklığının bu etkilerinin zıt taraflarda olduğu için ithalatçılar ve ihracatçılar için farklı olabileceğini öne sürmektedir. Aynı zamanda, ticaret dengesi pozitif ise, ihracatçıların zarar göreceği ve diğer taraftan ithalatçıların yararlanacağı anlamına gelmektedir.

Nkalu vd. (2016) çalışmalarında benzer sonuçları bulmaktadır. Çalışma, başlangıçta döviz kuru istikrarı ve öngörülebilirliğinin uluslararası ticareti serbestleştirerek Nijerya ekonomisinin büyümesine yardımcı olabileceği gerçeğiyle motive edilmiştir. Çalışmada, 1984-2013 zaman serisi verilerini kullanarak döviz kuru dalgalanmaları ile ticari açıklık arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Çalışma, toplanan verileri analiz etmek için Sıradan en Küçük Kareler (OLS) kullanmıştır. Bu bulgu, ticari açıklık ile döviz kuru dalgalanmaları arasında pozitif anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde enflasyon, GSYİH ve faiz oranlarının, ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Hau (2002) makroekonomik teori, döviz kuru oynaklığının ekonominin ticari açıklığını olumsuz yönde etkilediğini öne sürmektedir. Diğer çalışmalardan farklı olarak, bu çalışmada ticari açıklık ile döviz kuru arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Çalışma, çoklu regresyon modelleri kullanarak 48 ülke örneğini analiz etmektedir. Sonuçlar, değişkenler arasındaki yukarıdaki negatif bağlantı varsayımını doğrulamaktadır.

Bir ülkedeki döviz kuru dalgalanmaları ile ticari açıklık hacmi arasında bir ilişki olduğu, yukarıda gözlemlediklerimiz de dahil olmak üzere birçok araştırmacı tarafından kanıtlanmaktadır. Buna rağmen, sonuçlar ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir.

2.2.4 Faiz Oranı ve Ticari Açıklık

Faiz oranları döviz kurları ile güçlü bir şekilde ilişkilidir, faiz oranlarındaki değişiklikler döviz kurlarında değişikliklere neden olur ve bunun sonucunda bir ülkenin ihracatı ve ithalatı üzerinde farklı etkilere yol açmaktadır. Para politikası mekanizması, merkez bankasına reel faiz oranını manipüle etme yeteneği vermektedir. Reel faiz oranlarındaki değişiklikler, genellikle ekonomiyi düzenlemek için yapılmaktadır. Böylece merkez bankası, ekonominin aşırı ısınmasını önlemek için faiz oranlarını artmaktadır. Bu durum; ekonomik büyüme için yer olmadığı ve fiyatlar mal ve hizmet üretimindeki reel artışın ötesine geçmeye başladığında gerçekleşir, bu da enflasyonun hızlanmasına ve döviz kurunun düşmesine yol açmaktadır. Döviz orandaki bir artış, enflasyonu yavaşlatıp para birimini yatırımcılar için daha çekici hale getirir ve ticari bankalar yatırımcıların parasını daha yüksek bir faiz oranıyla mevduatlara yerleştirmektedir. Oranın düşürülmesi ise, ekonomik süreçleri teşvik eder ve hızlandırır, işletmeler için ucuz krediler ve düşük vergiler işsizliği azaltır ve ticari faaliyetleri artmaktadır. Bu durum, enflasyonu hızlandırır ve para biriminin işlem oranını düşürmektedir.

Borodin ve Stokov (2011) tarafından yapılan bir çalışmada , daha düşük oranların yatırımları teşvik ettiği ve bunların bir kısmının sanayi ürünleri de dahil olmak üzere üretim alanına gittiği ileri sürülmektedir. Faiz oranlarının düşürülmesi, ihracatı da artıran tüm endüstriler için makroekonomik ortamı iyileştirir. Araştırmacılar, merkez bankasının neden olduğu faiz oranındaki dalgalanmanın, BRIC (Brezilya, Rusya Federasyonu, Hindistan ve Çin) ülkelerinin ekonomilerinde uygun dönüşümlere yol açabileceğini ve ihracat yoluyla uluslararası ticaretini etkileyebileceğini fark etmişlerdir, tarım ve mühendislik ürünlerinin paylarındaki artış ve azalışlarda bunu görmek mümkün olmaktadır. Borodin ve Stokov (2011) , BRIC ülkelerinde faiz oranları ile uluslararası ticaret arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Analiz, faiz oranı dalgalanmaları ile BRIC ülkelerinin ihracatlarındaki uzmanlaşmayı nasıl etkilediği arasındaki kökleri bulmayı amaçlanmıştır. Veriler 2001-2009 dönemi için toplanmıştır. Farklı faiz oranlarına sahip BRIC ülkelerindeki ticaretin analizi, faiz oranlarının ihracatı ve ülkelerin uluslararası

ticarete uzmanlaşmasını etkilediğini göstermiştir. Dolayısıyla, daha düşük faiz oranlı BRIC ülkelerinin daha yüksek faiz oranlı BRIC ülkelere ihracatı, bir ülkenin uzmanlaşmasındaki değişikliklerin, bu durumda sanayi payındaki artışın ve tarım-gıda payındaki azalmanın sonucudur. Buna karşılık, yüksek faizli BRIC ülkelerinden daha düşük faizli BRIC ülkelere yapılan ihracatta, esas olarak sanayi ürünlerinin payının azalması ve tarım ve gıda ürünlerinin payının artması ile karakterize edilmektedir.

Sonaglio vd. (2016) tarafından bir araştırma daha yapılmıştır. Çalışmanın amacı para ve döviz kuru politikalarındaki değişiklikleri ve bunların Brezilya ekonomisinin performansını nasıl etkilediğini değerlendirmektir. Yapısal bir model kullanan araştırmacılar, Brezilya'nın ticaret dengelerini ve üretimini etkileyen ana faktörlerden birinin, yüksek faiz oranı olduğu sonucuna varmıştır. Çalışmada görüldüğü gibi, kısa vadeli faiz oranlarının düşürülmesi yoluyla genişletici para politikasının benimsenmesi, üreticiler için milli üründe artışa neden olmuştur. Bu esas olarak, faiz oranlarındaki düşüşün neden olduğu, dolayısıyla ihracatı ve toplam çıktıya katılımlarını artıran değer kaybeden döviz kurunu destekleyerek olmuştur.

Merkez bankaları tarafından belirlenen faiz oranları, iç ve dış ekonomi politikasının yürütüldüğü en önemli araçlardan biridir. Faiz oranı, yatırım mallarının üretim düzeyini ve yapısını etkilediği için son derece önemli bir faktördür. Para otoriteleri, faiz oranını ve dolayısıyla çıktı, istihdam ve fiyatları etkilemek için para arzını kasıtlı olarak manipüle etmektedir. Yumuşak para politikası (düşük faiz oranı) artan yatırıma ve ekonominin genişlemesine yol açar; sıkı para politikası (yüksek faiz oranı) yatırımları azaltır ve ekonomik gelişmeyi engellemektedir.

Hükümet, ya yatırımı ve üretimi genişletmek, ya da yatırımı ve enflasyonu azaltmak amacıyla sıklıkla faiz oranını manipüle etmektedir. Hükümet, ayrıca para arzını değiştirerek oranı etkileyebilmektedir. Para arzındaki bir artış aynı anda kredi fonlarının arzını da arttırır ve bu da denge faiz oranında bir düşüşe yol açmaktadır. Bu durum, yatırım harcamalarını ve ekonomik büyümeyi teşvik etmektedir. Öte yandan, para arzındaki bir azalma, kredi fonlarının arzında bir azalmaya ve denge faiz oranında bir artışa yol açmaktadır. Sonuç olarak, yatırım ve çıktı azalmaktadır.

2.2.5 Enflasyon Oranı ve Ticari Açıklık

Enflasyon, karmaşık bir ekonomik sorundur ve sonuçları bir ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınmasını olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle, enflasyonist süreçleri düzenlemek için etkili bir mekanizmanın geliştirilmesi, para otoritelerinin öncelikli hedeflerinden biridir. Bu amacın gerçekleştirilmesi, sürekli dönüşümü ile ilişkili enflasyon mekanizmasının özellikleri nedeniyle elde edilmesi zorlaşmaktadır. Dünya ekonomisindeki küresel değişimler ve entegrasyon süreçlerinin güçlendirilmesi, açık bir ekonomide enflasyon sorununun daha derin bir şekilde incelenmesi için ön koşullar yaratmaktadır. Dünyanın çoğu ülkesinde ekonominin ticari açıklığının artması, fiyat düzeyinde ve dolayısıyla enflasyon oranında düşüşe neden olmuştur. Ancak, gelişmekte olan ve yükselen ülkelerde dış ticaret ilişkilerinin gelişmesinin sonuçları tam olarak anlaşılmamaktadır.

Enflasyon ile uluslararası ticaret veya ticari açıklık arasındaki ilişkiye ilişkin birçok araştırma yapılmıştır. Yaygın bir görüşe göre, ihtiyatlı parasal genişleme nedeniyle enflasyon daha açık ülkelerde daha düşük olabilir ve bu da artan üretim maliyeti gibi zararlar üretebilmektedir. Bununla birlikte, Babatunde (2017)'e göre bir ekonomi daha az açık olduğunda, genişlemesi için daha fazla fırsat ve motivasyon vardır, buna bağlı olarak enflasyonun denge oranı daha yüksektir. Çünkü ekonomi açıldığında, maliye ve para otoriteleri para ve maliye politikaları yoluyla enflasyonu kontrol etmemektedir. Dolayısıyla, peşin taahhütlerin eksikliğinden kaynaklanan etkisiz yüksek enflasyon modelleri, ticari açıklık ile enflasyon arasında negatif bir ilişki öngörmektedir. Yazar ayrıca bağımsız merkez bankalarının yetki sahibi olduğu ve faaliyet gösterebildiği ülkelerde enflasyon ile ticari açıklık arasında bir ilişki olmaması gerektiğini vurgulamıştır. Öte yandan, bağımsız parasal temsilcisi olmayan ülkelerde, ticari açıklık, hükümetlerin enflasyon yaratmadaki teşvikleri üzerinde kontrol sahibi olacaktır. Sonuç olarak, bu ülkelerde enflasyon ve ticari açıklık arasındaki ilişkinin negatif olması beklenmektedir.

Munir ve Kiani (2011) tarafından yapılan bir araştırmada, Pakistan için enflasyon ve ticari açıklık arasında bir ilişki bulmayı amaçlanmıştır. 1976-2010 yılları zaman serisi verileri olarak kullanılmıştır. Çalışmanın temel amacı, enflasyon ve ticari açıklık arasındaki ilişkinin doğasını bulmaktır. Uzun dönemli bir ilişkinin varlığını kanıtlamak için

Maksimum Olabilirlik Eşbütünleşme Yaklaşımı ve Johansen Eşbütünleşme Testi uygulanmıştır. Sonuçlar, enflasyon ve ticari açıklık arasında uzun dönemli pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Romer (1993) , ticari açıklık üzerinde enflasyonun regresyon analizini uygulayarak 114 ülkenin kesit verilerini analiz etmiştir. Sonuçlar, gelişmiş OECD (Türkiye, ABD, Avusturya, Kanada, Fransa, Hollanda, Lüksemburg, Almanya, İtalya, İngiltere, Belçika, Danimarka, İrlanda, Yunanistan, İsviçre, İsveç, İspanya, İzlanda, Norveç, Portekiz) ülkeleri dışında çok çeşitli ülkeler için doğru çıkmıştır. Üç değişken seti kullanılmıştır; birincisi, kişi başına düşen reel gelirdir, ikincisi, OECD ülkeleri için bir dizi kukla değişkendir, üçüncüsü ise, enflasyonu ve ticari açıklığı belirlemek için GSYİH yerine TÜFE'nin kullanılmasıdır. Hipotezlerinden biri, daha istikrarlı politikalara ve bağımsız merkez bankalarına sahip ülkelerde enflasyon ve ticari açıklık arasındaki bağlantının çok daha zayıf olacağıdır. Bu nedenle ampirik analiz, daha az istikrarlı politikalara ve daha az bağımsız merkez bankalarına sahip ülkelerde ticari açıklık ve enflasyon arasındaki ilişkinin daha güçlü olduğunu bulunmuştur. Ayrıca bu ilişkiler için bir açıklama önerilmiştir, beklenmeyen parasal genişlemenin bir sonucu olan reel değer kaybının neden olduğu zarar, daha açık ekonomilerde daha yüksek olduğundan, ani büyümeden elde edilen kazançlar, ticari açıklık derecesinin azalan bir fonksiyonudur. Dolayısıyla, para otoritelerinin genişleme arzusu enflasyonda önemli bir faktör olduğundan, yani bağlayıcı ön taahhütlerin yokluğu para politikası için önemliyse, daha açık ekonomilerdeki para otoriteleri ortalamada daha az genişleyecek ve ortalama enflasyon oranı daha az olacaktır.

Yukarıdaki çalışmanın aksine, Lotfalipour vd. (2013) zıt sonuçlar sunmuştur. Çalışma, Orta Doğu ve Afrika'daki çeşitli ülkeler, özellikle MENA (Cezayir, Bahreyn, Mısır, İran, Irak, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Libya, Fas, Amman, Katar, Suudi Arabistan, Suriye, Tunus, Birleşik Arap Emirlikleri ve Yemen) bölgesindeki ülkeler için ikincil verilerden oluşan panel verileri kullanmıştır. Veriler 1990-2010 dönemini kapsamaktadır. İkili sabit etki modelinin sonuçları, daha açık ticarete sahip ülkelerin daha yüksek enflasyon oranlarına sahip olduğunu göstermiştir.

Lane (1997) tarafından Romer (1993) tarafından kullanılan aynı veri setine sahip bir çalışma daha yapılmış ve enflasyon ile ticari açıklık arasındaki negatif ilişki önerisini

desteklemiştir. Kontrol edilen değişken ülke büyüklüğünü içerdiğinde, ticari açıklık etkisinin daha güçlü olduğunu bulmuştur. Bununla birlikte yazar, ticari açıklığın sadece ticaret hadleri aracılığıyla çalışmadığı görüşünde ydi. Çalışma, OECD lkeleri için kesitsel veriler kullanmıştır. Gelişmiş lkeleri kullanma tercihi, verileri kolayca elde edilemeyen merkez bankası bağımsızlığı ve siyasi istikrar gibi değişkenlerin etkisini analiz etmektedir. Çalışma, 1973'ten 1988'e kadar olan yıllık verileri kullanmıştır ve yalnızca OLS kullanarak bir kesitsel analizi gerçekleşmiştir. Makale ayrıca, daha açık ekonomilerin bağlı döviz kurlarına sahip olma olasılığının daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır; bu bir döviz kuru sabitini koruma yeteneğinin, beklenmedik bir şekilde enflasyonu tetiklemek için krların azalan bir işlevi olduğu göz önüne alındığında, ticari açıklık ve enflasyon arasındaki ilişki için ek destek sunmaktadır.

Babatunde (2017) , enflasyon ve ticari açıklık arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Enflasyon ve ticari açıklık ilişkisi üzerine ampirik ve teorik literatüre dayanan Doğrusal Olmayan Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Modeli (NARDL) ima etmiştir. Bu araştırmanın örnekle mi Nijerya'ydı ve 1980'den 2015'e kadar olan 25 yıllık döneme ait verileri içermektedir. Bu alışma için ampirik kanıtlar, enflasyon ve ticari açıklık ilişkisini zamana özgü olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, enflasyon ve ticari açıklık arasında uzun dönemli pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Analiz, enflasyon ve ticari açıklık arasında güçlü bir negatif ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Sonuçlar ticari açıklığın enflasyonu asimetrik ve doğrusal olmayan bir şekilde etkilediğini göstermiştir.

Stockman (1985) , işlem tabanlı bir para modelini gerçek bir ticaret modeliyle bütünleştirerek istikrarlı enflasyonun uluslararası ticaretin boyutunu nasıl etkilediğini incelemektedir. Araştırmacı, enflasyonun etkisinin, hane halklarının faydayı maksimize eden üretim ve tüketim ile birlikte seçtikleri emek ve sermaye arzındaki değişimde kendini gösterdiğini savunmaktadır. Eğer retim, mobil faktörlerin leğine göre sabit getiriler sergiliyorsa, ekonominin her iki ticarete konu mal üretmesi mümkün olmamaktadır. Belirli enflasyon oranları için, bazı değişiklikler ticaretin yönü üzerinde ciddi bir olumsuz etkiye sahip olabilir ve diğer enflasyon oranları için ticaret hacmini etkilemektedir. Para, işlem amaçları için tutulduğunda ve bir dizi faktör içsel olduğunda, enflasyondaki değişiklikler ticaret modellerinde karşılaştırmalı stnlkteki gerçek temel değişiklikleri yansıtmayan değişikliklere yol açabilmektedir. Beklenen para artışının, üretim ve tüketim üzerinde uzun ve kısa vadeli etkileri vardır. Bu alışma, enflasyonun

faktör arzlarını etkileyerek uluslararası ticaret modellerini etkilediği sonucuna varmaktadır. Bunun nedeni, beklenen yüksek enflasyonun belirli malların alımlarını vergilendirmesi ve emek arzını azaltmasıdır. Ayrıca yatırımları vergilendirir ve uzun vadeli sabit varlıkları değiştirmektedir.

Ashra (2002) tarafından yapılan bir ekonometrik çalışma da, ticari açıklık ve enflasyon arasında bir bağlantı bulmaktadır. Çalışmada 15 gelişmekte olan ülkeden panel verileri kullanılmıştır. Analiz süresince, bu ülkeler hiperenflasyonist olmayan, coğrafi olarak ilişkili gruplar ve ülkelerin bölgesel konumlarından oluşan çeşitli gruplarla birlikte gruplandırılmıştır. 15 ülkenin genel analizi, ihracatın enflasyon üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu, ithalatın ise, enflasyon üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu sonuçları göstermiştir.

Yukarıdaki ampirik çalışmalardan anlaşılacağı gibi, enflasyon oranı ve uluslararası ticaret yüksek oranda birbiriyle ilişkilidir. Bu ilişki kısa vadede olduğu gibi uzun vadede de gözlemlenebilir. Şimdiye kadar akademisyenlerin bu konuda yapılmış çok sayıda araştırma makalesi vardır. Bununla birlikte, sonuçlar hala belirsizdir ve birinden diğerine farklılık göstermektedir. Sonuçlar, kullanılan örneğe, metodolojiye, elde edilen verilere vb. bağlı olarak değişebilmektedir.

2.2.6 Doğrudan Yabancı Yatırım ve Ticari Açıklık

DYY girişlerinin büyümesini gördüğü andan itibaren, ülkeler arasında ekonomik kalkınma için güçlü bir teşvik haline gelmiştir. DYY girişleri, yurtiçi yatırımlar için önemli bir ek fon kaynağı olarak hizmet eder ve böylece ev sahibi ülkede sermaye birikimine katkıda bulunmaktadır (Omisakin vd. 2009).

DYY'nin yatırım ithal eden bir ülke için potansiyel faydaları son derece çeşitlidir. Orta ve Doğu Avrupa'nın geçiş ekonomileri için önemleri özellikle artmaktadır.

Birincisi, DYY'ler ek bir üretken sermaye kaynağıdır - sosyalizm sonrası ekonomilerdeki derin yapısal reformlar bağlamında son derece kıt bir kaynaktır. Bu anlamda yabancı yatırım, ekonominin yapısal dönüşümünde etkili bir faktör olarak hareket etmektedir. İkincisi, DYY uluslararası ekonomik işbirliğinin gelişmiş bir şeklidir, bu nedenle ulusal ekonomiyi dünya ekonomisine entegre etmenin etkili bir yolu olarak kabul edilmektedir. DYY, ev sahibi ülkenin dış ticaret cirosunun büyümesine ve endüstriyel,

bilimsel ve teknik işbirliği biçimlerinin hacminin ve çeşitliliğinin artmasına katkıda bulunmaktadır. Üçüncüsü; DYY'ler teknoloji, know-how, ileri yönetim ve pazarlama yöntemlerinin transferini sağlayarak hem yabancı katılımlı şirketlerde hem de ev sahibi ülkenin yerli firmalarında üretim kaynaklarının kullanımının verimliliğinin artmasına katkıda bulunmaktadır (Kadochnikov, 2003).

DYY ve ticari açıklık arasındaki ilişki üzerine yapılmış çok sayıda çalışma vardır. Bu çalışmaların çoğu DYY'ın ticari açıklık ile nasıl pozitif bir şekilde ilişkilendirilebileceğini göstermektedir. Çünkü içe dönük DYY, ülkenin ihracatı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olabilir. Bu olumlu etkinin nedenleri arasında teknoloji transferi, dış pazara yönelik yeni ürünler, yerli sermayenin artırılması ve yerli işgücüne yönelik ek eğitim sayılabilmektedir. DYY, dış ticaret için tamamlayıcı olabilecek beceriler ve teknolojik bilgi gibi maddi olmayan varlıkların transferini teşvik edebilmektedir.

Pangiotis ve Konstantinos (2012) tarafından yapılmış bir araştırmada, 1990-2008 dönemi için 36 ülkenin veri setini kullanılmıştır. Bu yıllar dünya DYY girişlerinin önemli bir artış gösterdiği dönemi de kapsamaktadır. Araştırma, gelişmekte olan ülkelerde DYY için ticari açıklığın önemini ve bu iki değişken arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Panel regresyon modelinden elde edilen bulgular; DYY ile ticari açıklık arasında pozitif anlamlı bir ilişki olduğunu gösterdi, ayrıca döviz kuru, pazar büyüklüğü ve siyasi istikrar gibi ticari açıklık faktörlerinin yanı sıra DYY girişleri üzerinde olumlu bir etkisi olabileceğini öne sürmüştür.

Yukarıdaki araştırmanın sonuçlarından DYY kararlarının; DYY ithal eden ülkenin döviz kuru, ticari açıklık, pazar büyüklüğü, politik risk, enflasyon, vergi, işgücü maliyeti vb. gibi çeşitli faktörlerine bağlı olduğu açıktır. Ekonomik olarak gelişmiş ülkelerin yabancı işletmeleri çekmesi muhtemeldir ve bu da daha fazla DYY girişine yol açmaktadır.

Son on yılda dünya ekonomileri entegrasyon sürecine daha fazla dahil olmuştur. Albulescu ve Goyeau'ya (2019) göre ticaret ve DYY arasındaki ilişki bu süreçte önemli görünmektedir. Makroekonomik bir perspektiften bu ilişki, ülkelerin uluslararası uzmanlaşması ve genel refah etkisi hakkında bilgi sağlar. DYY'ın uluslararası ticaret üzerindeki etkisi, mevcut literatürde makro düzeyde aktif olarak tartışılmaktadır. Mikro düzeyde, ticaret ve DYY'ın birleşimi, firmaların pazarlarını genişletme kararlarını etkilemektedir.

Zaman vd. (2018) , ticari açıklık ile Hindistan, Pakistan ve İran'a DYY girişleri arasındaki ilişkiyi bulmak için bir regresyon analizi sunmuştur. 1987-2012 döneminde toplanan panel verileri, zaman ve ülke etkilerini dikkate alarak analiz etmek için Doğrusal Regresyon (Havuzlanmış OLS) ve bir sabit etki modeli kullanılmıştır. Sonuçlar, daha yüksek ticari açıklığın DYY girişlerinde bir artışa yol açtığını göstermiştir. Sonuçlar ayrıca enflasyon, döviz kuru, GSYİH gibi diğer makroekonomik faktörlerin DYY girişini önemli ölçüde etkilediğini göstermiştir.

DYY'ın ticaret üzerindeki etkisi iki farklı perspektifte gözlemlenebilir; yatırım yapan ülke açısından, DYY girişleri, özellikle nihai mallar şeklinde, dış pazarlardaki yerel satışların ihracatın yerini alması nedeniyle ticaretin ikamesi olarak görülmektedir. Ev sahibi ülkeler için DYY ve ticaret arasındaki ilişki yatırım yapan ülke ile aynı olabilir. Faktör donatımındaki farklılık, ticaret ve DYY arasındaki bağlantıları da açıklamaktadır (Helpman, 1984).

Albulescu ve Goyeau (2019), 2000-2003 yıllarına ait verileri kullanarak ODA (Arnavutluk, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, Estonya, Letonya ve Litvanya) ülkeleri örneğini kullanmıştır. Sabit etkiler ve rastgele etkiler modelleri kullanılmıştır. Sonuçlar, dışa doğru DYY'ın Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin ticari entegrasyonunu desteklediğini, ancak içe doğru DYY'ın önemli bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Tüm durumlarda DYY ve ticaret arasında olumlu etkiler bulunmuştur, bu bulgular ODA ülkelerinin ticari entegrasyonu geliştirmek için komşu ülkelere dışa doğru DYY'yi teşvik etmekle ilgilendiğini göstermektedir.

Yukarıdaki ampirik çalışmalardan, çoğu durumda DYY ile ticari açıklık arasında pozitif bir ilişki olduğu rapor edilmiştir. DYY girişleri, Hindistan'a bakıldığında, DYY'nin GSYİH büyümesini artırmasına izin verildiği andan itibaren birçok ülkede büyümeyi ve gelişmeyi artırmıştır. DYY girişlerini etkileyen makroekonomik faktörlerden bazıları; ekonomik büyüme, döviz kuru, ticari açıklık, pazar büyüklüğü, insan sermayesi ve çok daha fazlasını içermektedir.

2.2.7 İşsizlik ve Ticari Açıklık

Uluslararası ticaret ve işsizlik ilişkisi her zaman tartışmalı olmuştur. Mohler vd. (2018), bu ilişkiye dair görüşleri farklı açılardan tartışmaktadır. Ticaret ekonomistleri ise, istihdam üzerinde orta ve uzun vadeli etkileri olmaksızın uluslararası ticaretin artan verimlilik etkileri üzerinde geleneksel bir görüşe sahiptir. Politikacılar ise, her zaman uluslararası ticarete işsizliğin azalmasına etkisine, artan ihracatla bağlantılı olduğuna ve kendilerine göre yeni istihdam yarattığına inanmışlardır. Kamuoyu aksi görüşteydi, uluslararası ticari açıklığın ülkedeki işlerin azalmasına neden olabileceğine inanmaktadır, bu görüş ekonomistler-tüccarlar tarafından desteklenmektedir. Bunu girdi fiyatlarındaki değişiklikler açısından açıklarsak, örneğin, düşük vasıflı bir işgücü, yüksek gelirli bir ülkede, işgücü bol ülkelerden yapılan ithalatın artması sonucu işini kaybedebilmektedir.

Kılıç ve Kutlu (2017) , ticari açıklık ve işsizlik arasındaki uzun dönemli ilişkiyi araştırmıştır. 17 geçiş ekonomisi, mevcut ikincil verilere dayalı olarak seçilmiştir. 1998-2014 dönemine ait yıllık panel verileri kullanılmıştır. Sonuçlar ARDL modeli, özellikle Havuzlanmış Ortalama Grup (PMG), Ortalama Grup (MG) ve Dinamik Sabit Etki modelleri kullanılarak elde edilmiştir. Ampirik analizler, tarifeler ve kotalar gibi ticaret engellerinin azalmasıyla birlikte serbest piyasa ekonomisine geçiş ve dış ticaretin serbestleştirilmesi sürecindeki ülkelerde işsizlik oranında bir azalma olduğunu göstermiştir. Ekonometrik analiz, ticari açıklık ile işsizlik oranı arasında negatif anlamlı bir ilişkinin varlığını ortaya koymuştur. Bu, ticari açıklık arttığında işsizlik oranının düştüğü anlamına gelir. Geçiş ekonomilerinde dış ticarete dahil olmanın da istihdamı olumlu yönde etkileyebileceği söylenebilmektedir.

Ticari açıklık ve işsizlik arasındaki bağlantı, karşılaştırmalı üstünlük teorisine dayanan Heckscher-Ohlin (HO) teorisine kadar uzanır. Bu teori, işgücünün bol olduğu ülkeler emek yoğun ürünler ihraç ettiğinde ve sermayesi bol olan ülkeler sermaye yoğun ürünler ihraç ettiğinde dış ticaretin faydalı olacağını öne sürmektedir. Böylece işgücü fazlası olan bir ülke daha fazla dış ticaretle uğraştığında, emek yoğun ürünlerin ihracatı artacak ve bu da emek talebi yaratacaktır. Bu durumda Heckscher Ohlin'in teorisi, ticari açıklığın istihdamı olumlu yönde etkileyebileceği fikrini desteklemektedir.

Kirema (2015) tarafından Kenya'da işsizliğin ticari açıklığı nasıl etkileyebileceğini belirlemek için bir çalışma yapılmıştır. 1970-2017 dönemi için ikincil zaman serisi verileri kullanılmıştır. Hipotez, üçüncü dünya ülkeleri kapsamında, ticari açıklığın istihdamı olumsuz etkilediğini ima etmiştir. Ticari açıklık ve işsizlik göstergelerine ek olarak çalışmada ihracat, ithalat ve GSYİH gibi değişkenler kullanılmıştır. Çalışma, hipotezi test etmek için çoklu regresyon modeli kullanmıştır. Sonuçlar, ticari açıklığın işsizlik üzerinde önemli pozitif bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Ayrıca, ihracatın Kenya'daki işsizlik üzerinde önemli bir olumsuz etkisi olduğu sonucuna varmıştır.

Anjum ve Perviz (2016) yaptıkları çalışmada ticari açıklığının işsizlik oranı üzerindeki etkisini incelerken hem emek bol hem de sermaye bol ülkeleri dikkate almıştır. Çalışmada, 1990-2012 dönemi için emek bol 75 ülke ve sermaye bol 44 ülkeden bir panel veri kullanılmıştır. Uzun dönem ve kısa dönem etkisini kontrol etmek için PMG ve MG teknikleri uygulanmıştır. Emek bol ülkeler için sonuçlar, uzun vadede ticari açıklık ve işsizlik arasında negatif anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. İncelenen diğer değişkenler de işsizlik üzerinde önemli bir olumsuz etki göstermiştir. Sermayesi bol olan ülkeler tam tersini yapmıştır ve ticari açıklığın uzun vadede işsizlik üzerinde önemli pozitif bir etkisi olmuştur. Bu sonuçlar, bir kez daha Heckscher Ohlin'in teorisi ve onun faktör donanımı ile işsizlik arasındaki ilişkiye ilişkin fikirlerine ilişkin yukarıdaki tartışmanın uygunluğunu göstermektedir.

Felbermayr vd. (2010) , hem panel veri analizi hem de kesitsel analizi gerçekleştirmiştir. Bu analizler, 20 OECD ülkesinden alınan ikincil veriler kullanılarak yürütülmüştür. Çalışma uzun vadeli etkilere odaklanmıştır. Ampirik kanıtlar, ticari açıklığın uzun vadede işsizliği artırmadığını göstermiş ve regresyon analizi bu iddiayı doğrularak ayrıca ticari açıklığın işsizlik üzerinde olumlu etkileri olduğunu öne sürmüştür. Bu nedenle, ticari açıklıktaki yüzde 10'luk bir artış, işsizliği neredeyse yüzde 1 oranında azaltmaktadır.

Warrad (2018) , işsizlik ile ticari açıklık da dahil olmak üzere diğer önemli makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bu çalışmanın temel sorusu, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesinin işsizliğe faydalı mı, yoksa ona zarar verdiğini bulmaktır. Çalışma, 1990-2015 yılları arasındaki verileri kullanarak seçilmiş 8 Arap ülkesinden oluşan bir örneklem kullanmıştır. Çalışma, Ağırlıklı En Küçük Kareler

(WLS) panel modelini kullanarak, ticari açıklık ve işsizlik arasında güçlü ve anlamlı bir ilişki olduğuna dair kanıt sağlamıştır. Seçilen Arap ülkelerinde etkinin doğasının işsizlik için elverişli olduğu bulunmuştur.

Diğer makroekonomik değişkenler birbiriyle ilişkili olduğundan işsizlik oranının da enflasyon üzerinde etkileri vardır. İşsizlik yüksek olduğunda, enflasyon düşüktür ve bu nedenle daha az sorun haline gelmektedir. Bu ilişkinin açıklaması, yüksek işsizliğin çalışanları daha düşük ücretleri kabul etmeye zorlamasıdır. Bu da fiyat artışında yavaşlamaya neden olmaktadır. Aynı zamanda, işgücü piyasasındaki durum iyiye ve işsizlik seviyesi düşüğe, çalışanların işgücü verimliliğindeki artışı aşan ve dolayısıyla fiyatları artıran daha yüksek ücretler almaları daha kolay olmaktadır. Bu nedenle, düşük işsizlik, daha yüksek enflasyona yönelirken, yüksek işsizliğe düşük enflasyon eşlik etmektedir.

Hossain vd. (2018) tarafından yapılan bir çalışma, işsizliğin ticari açıklığı nasıl etkilediğini bulmak amacıyla Bangladeş örneğini incelemiştir. Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM) tahmini, 1990-2016 yılları arasında Bangladeş için zaman serisi verilerine uygulanmıştır. Bulgular, ticari açıklık politikasının istihdam üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu ve Bangladeş için ticari açıklığın beklenen işsizlik azaltma etkisinin elde edilemediğini göstermiştir.

Yukarıda incelenen literatürün çoğu, bu çalışmanın sonuçlarıyla tutarlıydı. Dolayısıyla Gantman ve Dabós (2018) ve Calderon (2004) ticari açıklık ile döviz kuru arasında bu çalışmanın sonuçlarına uyan negatif bir ilişki sonucuna varmışlardır. Munir ve Kiani (2011) ve Lotfalipour (2013) da enflasyon ve ticari açıklığın olumlu etkileri ile benzer sonuçlara sahipti. Ancak Romer (1993), Lane (1997) ve Babatunde (2017) enflasyon ile ticari açıklık arasında negatif bir ilişki olduğuna dair bulgularımızı desteklemeyen sonuçları bulmuşlardır. Sonaglio vd. (2016) yine bulunan sonuçlara benzer şekilde faiz oranı ile ticari açıklık arasında negatif bir ilişki bulmuşlardır.

Pangiotis ve Konstantinos (2012), Albuiescu ve Goyeau (2019), Zaman vd. (2018) ve Albuiescu ve Goyeau (2019), DYY ile ticari açıklık arasında benzer pozitif ilişki sonuçlarına sahipti ve bu da çalışmanın sonuçları tarafından desteklenmektedir. Son olarak Kılıç & Kutlu (2017), Kirema (2015), Anjum & Perviz (2016) Felbermayr vd.

(2010) Warrad (2018) ve Hossain vd. (2018), bu çalışmanın sonuçlarına benzer şekilde işsizlik ve ticari açıklık arasında negatif bir ilişki olduğunu sonucuna varmıştır.

2.3 Ampirik İnceleme Özeti

Tablo 2.1. Ampirik İnceleme Özeti.

Araştırmacılar	Odak Noktası	Örnek/Dönem	Bulgular
Tahir ve Han (2014)	Ticari açıklık ve ekonomik büyüme	1990-2009 22 gelişmekte olan ülke	Açık ticaret ekonomik büyümeyi artırabilir.
Tahir, M. vd. (2018)	Ticari açıklığın makroekonomik belirleyicileri	1971-2010 SAARC ülkeleri	Fiziksel, beşeri sermaye yatırımları ve GSYİH, ticari açıklığı olumlu yönde etkiler.
Gantman ve Dabós (2018)	Ticari açıklık ve döviz kurları arasındaki ilişki.	1960-2011 101 ülke	Negatif ticari açıklık- döviz kuru ilişkisi
Calderon (2004)	Ticari Açıklık ve Reel Döviz Kuru Oynaklığı	1974-2003 79 gelişmekte olan ülke	Döviz kuru-ticari açıklık negatif ilişkisi
Mohsen & Gelan (2018)	Döviz kuru oynaklığı ve uluslararası ticaret	1971-2015 12 Afrika ülkesi	Karışık olumlu-olumsuz ilişkiler
Asteriou vd.. (2016)	Döviz kuru oynaklığı ve uluslararası ticaret	1995-2010 NANE ülkeleri	Kısa vadeli oynaklığın ihracat-ithalat üzerindeki etkileri
Todani ve Munyama (2005)	Döviz kuru oynaklığı ve ihracat	1984-2004 Güney Afrika	Ticari açıklık ve döviz kuru arasında önemsiz bir ilişki
Borodin ve Stokov (2011)	Merkez bankalarının faiz oranı ve uluslararası ticaret	2001-2009 BRIC ülkeleri	Faiz oranı ülkelerin ihracat yapısını etkiler
Sonaglio vd. (2016)	Faiz ve döviz kuru politikalarının Brezilya ihracatına etkileri	Brezilya	Yüksek faiz oranı ticaret dengelerini etkiler
Munir ve Kiani (2011)	Ticari Açıklık ile Enflasyon Arasındaki İlişki	1976-2010 Pakistan	Enflasyon ve ticari açıklık arasında pozitif uzun vadeli ilişki.
Romer (1993)	Ticari açıklık ve enflasyon ilişkisi	114 ülke	Daha az istikrarlı politikalara ve daha az bağımsız merkez bankalarına sahip ülkelerde, ticari açıklık ve enflasyon arasındaki ilişki daha güçlüdür.
Lane (1997)		1973-1988	Açık ekonomilerde ticari açıklık ve enflasyon arasındaki güçlü ilişki

	Açık Ekonomilerde Enflasyon	OECD ülkeleri	
Babatunde (2017)	Nijerya'da Ticari Açıklığı ve Enflasyon: Doğrusal Olmayan Bir ARDL Analizi	1980-2015 Nijerya	Enflasyon ve ticari açıklık arasında güçlü negatif bir ilişki.
Stockman (1985)	Enflasyonun Uluslararası Ticaretin Modeli Üzerindeki Etkileri	-	Enflasyon uluslararası ticaret modellerini etkiler
Pangiotis ve Konstantinos (2012)	Doğrudan Yabancı Yatırım ve Ticari Açıklık:	1990-2008 36 ülke	DYY ve ticari açıklık arasında önemli pozitif ilişki
Zaman vd. (2018)	Ticari açıklık ve DYY	1987-2012 Hindistan, Pakistan ve İran	DYY-ticari açıklık pozitif ilişkisi
Albulescu & Goyeau (2019)	ticaret ve DYY arasındaki etkileşim	2000-2003 Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri	DYY-ticari açıklık pozitif ilişkisi
Kılıç & Kutlu (2017)	ticari açıklık ve işsizlik arasındaki ilişki	1998-2014 17 geçiş ekonomisi	Ticari açıklık-işsizlik negatif ilişkisi
Kirema (2015)	Ticari Açıklığın İşsizlik Oranına Etkisi	1970-2017 Kenya	Ticari açıklık ve işsizlik negatif ilişki
Anjum & Perviz (2016)	Ticarete açıklık-işsizlik ilişkisi	1990-2012 44 sermaye bol ülke	Uzun vadede ticari açıklık ve işsizlik negatif ilişkisi
Felbermayr vd. (2010)	Ticaret ve işsizlik	20 OECD ülkesi	Açıklık işsizliği artırmaz
Warrad (2018)	Ticari Açıklık, Ekonomik Büyüme ve İşsizlik	1990-2015 8 Arap ülkesi	Ticari Açıklık-işsizlik negatif ilişkisi
Hossain vd. (2018)	Bangladeş'te ticari açıklık-işsizlik ilişkisi	1990-2016 Bangladeş	Ticari açıklık politikası işsizliği olumsuz etkiler

Tablo 2.1'in devamıdır

2.4 Uluslararası Ticaret Teorileri

Modern bir ekonomide, bir ülkenin uluslararası ticarete katılımı önemli avantajlar sunar. Uluslararası ticaret, ülkelerin teknolojik ilerleme sağlamak ve çeşitli nüfusların ihtiyaçlarını karşılamak için mevcut kaynakları daha iyi kullanmalarını sağlamaktadır. Bu durumda, ülkelerin ulusal ekonomilerin uluslararası ticarete optimal katılımı ilkelerini ve bireysel ülkelerin dünya pazarında rekabet edebilirlik faktörlerini belirleyen uluslararası ticaret teorilerini incelemesi ilgi çekicidir.

Uluslararası ticaret farklı teorileri kapsamaktadır. Bu bölümde literatürde sıkça yer verilen 4 ana model tartışılmaktadır.

2.4.1 Merkantilizm

Merkantilizm, bir ülkenin zenginliğinin sahip olduğu altın ve gümüş miktarıyla ölçüldüğünü ifade eden teorilerden biri olarak kabul edilebilir. Merkantilistler, ülkenin ihracatı artırarak ve ithalatı azaltarak altın ve gümüş tasarruflarını artırması gerektiğine inanma eğilimindeydi. Bu nedenle, ülkelerin ihracatı ithalatlarını aştığında, ithalatçı ülkeler aradaki farkı altın ve gümüş olarak ödemek zorundadır. Basitçe söylemek gerekirse, merkantilistlere göre, bir ülkenin ticaretinin amacı, bir ticaret fazlası elde etmek ve bir ticaret açığından kaçınmaktır. 16-18. yüzyıllarda merkantilizm genişlemiş ve yöneticiler uluslarını güçlendirmek istemişlerdir. Bu merkantilist hükümdarlar, ihracatı ve ticareti artırarak ülkeleri için daha fazla altın ve zenginlik depolayabilmiştir. İthalata kısıtlama getirmek için kullandıkları yöntem, ihracatı teşvik etmek için hala kullanılan korumacılıktır (Saylor Academy, 2012, s. 47).

2.4.2 Adam Smith'in Modeli

Adam Smith, serbest ticareti savunan ilk ekonomistlerden biri olarak bilinir ve modern ekonominin kurucusu olarak kabul edilmektedir.

Adam Smith'in çalışması, uluslararası ticarete teorik bir yaklaşımı kapsar. Yazıları, serbest ticaret ve rekabetin uluslar için 15 ve 18. yüzyıllarda popüler olan merkantilist ekonomi politikalarından daha faydalı olduğunu göstermektedir. 18. yüzyılın sonunda, merkantilizmin yerini serbest ticaret teorisi kavramı almıştır. Bu teoriye göre, ulusların refahı, tasarruf ettikleri altın miktarına değil, nihai mal ve hizmetleri üretme yeteneklerine bağlıdır. Bu nedenle asıl görev altın biriktirmek değil, işbölümü ve işbirliği yoluyla üretimi geliştirmektir. Bu en iyi, üreticilerin ekonomik olarak bağımsız oldukları ve mevcut yasalar çerçevesinde faaliyet türlerini bağımsız olarak seçebildikleri zaman elde edilmektedir (Reinhard, 2012).

İş bölümü, Smith'in uluslararası ticaret teorisinde temel bir kavramdır. Adam Smith, işbölümünün, emeğin üretken gücünde en büyük artışa yol açan faktör olduğunu savunmuştur.

Dış ticaretin karşılıklı yararını bilimsel olarak açıklamaya çalışan ilk kişi A. Smith olmuştur. “Ulusların Zenginliğinin Doğası ve Nedenlerine İlişkin Bir Araştırma” (1776) adlı kitabında dış ticaret korkusunu eleştirmiştir. Aynı zamanda ülkeleri ailelerle karşılaştırmıştır. Her aile çiftliği ihtiyacının sadece küçük bir kısmını üretip, fazlasını satarak geri kalanını satın aldığından, ülkeler için de aynı şey söylenebilmektedir. Başka bir ülke, ülkemize yerli mallardan daha ucuz mallar tedarik edebiliyorsa, onların üretimine kaynak harcamanın bir anlamı yoktur. Ülkemizde üretilebilen malları diğer ülkelere göre daha düşük fiyata üretmeye odaklanmak daha verimli olacaktır. Smith'in dış ticaret hakkındaki görüşleri "Mutlak Üstünlük Teorisi" olarak adlandırılır ve birkaç varsayıma dayanmaktadır. Tek üretim faktörünün emek olduğunu bir aksiyom olarak kabul eder; tam istihdam vardır, yani mevcut emek kaynakların tümünü mal üretmek için kullanmaktadır. Uluslararası ticaret, birbiriyle yalnızca iki mal ticareti yapan yalnızca iki ülkeyi içerir; üretim maliyetleri değişmeden kalır ve bunların azaltılması ürüne olan talebi artırır. Bir malın fiyatı, başka bir malın üretilmesi için harcanan emek miktarıyla ifade edilmektedir; malları bir ülkeden diğerine taşımak için nakliye maliyetleri sıfırdır; Dış ticarete kısıtlamalar ve kurallar yoktur (Marrewijk, nd).

A. Smith'in görüşlerine göre:

1. Hükümetler dış ticarete müdahale etmemeli, açık piyasaları ve serbest ticareti sürdürmemelidir.
2. Milletler, tıpkı bireyler gibi, üretiminde avantaja sahip oldukları malların üretiminde uzmanlaşmalı ve bunları, üretiminde diğer ulusların avantajlı olduğu mallar karşılığında ticaret yapmalıdır.
3. Dış ticaret, pazarı ulusal sınırların ötesine genişleterek emek verimliliğinin gelişimini teşvik etmektedir.
4. İhracat, ülke ekonomisi için olumlu bir faktördür çünkü iç piyasada satılamayan fazla ürünlerin satışını sağlamaktadır.
5. İhracat sübvansiyonları nüfus üzerinden alınan bir vergidir ve daha yüksek yurtiçi fiyatlara yol açar ve bu nedenle kaldırılmalıdır.

Ancak, A. Smith'in dış ticaretin yararları hakkındaki sonuçları eksikti. Teorisi, ülkenin mutlak bir üstünlüğe sahip olmadığı bir durumda dış ticaretin faydaları sorusuna cevap vermemiştir.

2.4.3 Ricardo Modeli

Ricardo'nun Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisi ilk olarak 19. yüzyılda David Ricardo tarafından keşfedilmiştir ve günümüze kadar uluslararası ticaretle ilgili en modern teorileri şekillendirmiştir. Tüm malların üretiminde bir ülke diğerinden üstün olsa bile, ülkelerin neden uluslararası ticarete katılmaları gerektiğini açıklamak için karşılaştırmalı üstünlük teorisini geliştirilmiştir. Bu teori, bir ülkenin farklı üretim seçenekleri arasındaki seçimi belirleyen bir faktör olarak fırsat maliyetini dikkate alması gerektiğini ima etmektedir.

Ricardo'nun yeniliği, herhangi bir ülkenin uluslararası ticarete katılabileceğini göstermektedir. Ricardo, iki ülke örneğini (İngiltere ve Portekiz) kullanarak ithal mallar yurtiçinde daha az maliyetle üretilebilse bile, bu ülkeler arasındaki ticaretin karlı olduğu ifadesini eklemektedir. Böylece, Portekiz İngiltere'den kumaş ithal ettiğinde, İngiltere'de gerçek değeri 100 birim emek olan kumaş, evde 90 birim olarak üretilebilse de yine de fayda sağlamaktadır. Uzmanlaşma açısından Ricardo, ölçeğe göre getiriler geçerli olduğunda ve bir ülkenin büyüklüğü aynı olduğunda, ticaretin ülkelerin tam uzmanlaşmasına yol açtığına inanmaktadır (Faccarello, 2015).

Gregory Mankiw, "Makroekonominin İlkeleri" adlı ders kitabında her bir taraf karşılaştırmalı avantajlara sahip malların üretiminde uzmanlaştığında, ekonomideki üretimin artacağını öne sürmektedir. Bu da sonuçta ticaretten elde edilen toplam karı getirecektir. Basitçe söylemek gerekirse, iki taraf farklı fırsat maliyetlerine sahip olduğu sürece, bir taraf malları o mal için fırsat maliyetinden daha düşük bir fiyata aldığı anda ticaret karlı olacaktır (Mankiw, 2017, s.55).

D. Ricardo'nun teorisi, A. Smith'in mutlak üstünlük teorisinin karşılaştığı sorunu da kapsamaktadır. Bu teorinin ana dezavantajı, mutlak avantajların genellikle tek bir eyalette veya az sayıda ülkede toplandığı gerçeğini hesaba katmamasıdır. Peki ya mutlak avantajlara sahip olmayan ülkeler ne olacak? Bu sorunun cevabını D. Ricardo

vermektedir. Yukarıda da bahsedildiği gibi karşılaştırmalı üstünlük teorisine göre tüm ülkeler ticaretten faydalanabilmektedir.

Bu teorinin bazı avantajları şunlardır:

- *Daha yüksek getiri oranı ve daha düşük fırsat maliyeti:* Karşılaştırmalı üstünlüğe sahip ülkeler, daha düşük fırsat maliyetine sahip ürünler üretmeye odaklanabilir, böylece getiri oranını artırmaktadır.
- *Verimlilik:* Ülkeler, ortak ülkelerle ticaretin faydalarını artırarak daha verimli üretilen ürünlere odaklanma eğilimindedir.
- Ticaretle uğraşan ülkeler mutlak bir avantaj elde etmektedir.

Bu teorinin dezavantajları da vardır, bazıları şunlardır:

- *Hükümet Kısıtlamaları:* Hükümet tarifeler uygulamaya ve uluslararası ticareti kısıtlamaya karar verirse, bu ithal kaynaklara dayanan şirketlere zarar verebilmektedir.
- *Nakliye Maliyetleri:* Bazı malları denizaşırı ülkelerde üretmek daha ucuz olsa da nakliye maliyetleri karşılaştırmalı avantajdan daha ağır basabilir.
- *Artan Uzmanlaşma:* Üretilen ürünler özel beceriler gerektiriyorsa, çıktıyı artırmak zor olabilir.

2.4.4 Heckscher-Ohlin Modeli

HO Modeli, David Ricardo'nun Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisine dayanmaktadır. Teori, ülkenin bu durumda nispeten çok sayıda faktörlerin yoğun olarak kullanıldığı malları üreteceğini iddia etmektedir.

Modellerinde iki temel varsayımda bulunmuştur; ilki her ülkenin farklı üretim faktörlerine sahip olduğu bir ülke, ağırlıklı olarak eğitimsiz işgücü ve daha az sermaye ile büyük bir nüfusa sahipse başka bir ülke büyük sermayeye ve teknolojik olarak gelişmiş ancak daha küçük bir işgücüne sahip olabilmektedir. İkinci varsayım, her iki malın tercihinin benzer olduğu ve üretim maliyetinin üretilen ve tüketilen mal miktarını belirlediğidir. Bu varsayımlara dayanarak, Heckscher ve Ohlin, ülkelerin bol üretim faktörüne sahip olma olasılığı daha yüksek mallar üretecekleri ve bu malların ihracatının

artmasına ve verimli üretemedikleri malların ithalatına yol açacağı sonucuna varmıştır(Grieco ve Ikenberry, 2002).

Model hem ticarete konu olan malları hem de emek gibi diğer üretim faktörlerini içermektedir. Örneğin, nispeten ucuz işgücüne sahip ülkeler, emek yoğun ürünler üretmek zorundadır.

Birçok ekonomist, HO modeli lehine kanıt bulmak için mücadele etti. Kopp'un (2020) belirttiği gibi, farklı model gelişmiş ülkeler gelişmekte olan ülkeler ile onların ticaretin az şey bırakarak birbirleri ile ticaret eğilimi anlamak için kullanılmıştır. Doğrusal hipotez, gelişmekte olan ülkelerin aynı fiyatlara sahip malları tercih ettiğini ve bu da onları birbirleriyle ticaret yapmaya teşvik ettiğini varsaymaktadır.

Model, yurtiçinde bol miktarda bulunan malların ihracatında uzmanlaştığında, ülkelerin uluslararası ticarete elde edebilecekleri faydaları vurgulamaktadır. Ve tüm ülkeler, yurt içinde eksik oldukları ürünlerin ithalatından yararlanmaktadır.

HO modeli ile Ricardian modeli arasındaki temel fark, HO teorisinin ülkelerin neden karşılaştırmalı avantajlara sahip olduğunu açıklamasıdır. Ricardian modelinden farklı olarak, HO modeli yalnızca iki üretim faktörünün olduğunu varsayar: Emek ve Sermaye. Ve ülkelerden biri, faktörlerden birinin miktarının farkından dolayı karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir.

Grieco ve Ikenberry (2002), bilgisayar ve ayakkabı üreten iki ülke örneğini vermiştir, birinci ülkenin sermaye fazlası olduğu için sermaye yoğun ürünler olan bilgisayarların üretim maliyeti daha düşük olacaktır. İkinci ülkede emek fazlası vardır, bu nedenle giderek daha fazla emek-yoğun ayakkabı üretebilir. Böylece her iki ülke de iki ürün tüketimini artırabilmektedir.

Bu model, diğerleri gibi, bazı eleştirilere sahiptir:

- Model, adaletsiz olan işsizlik kavramını göz ardı ederek tam istihdamı varsaymaktadır.
- Model, ülkeler arasındaki teknolojik farklılıkları yok sayar, ülkelerin aynı üretim faktörüne sahip olduğunu varsaymaktadır.
- Sermayenin homojen olduğu ve ülkeler arasında transfer edilebileceği varsayılır ki bu mantıksızdır.

2.4.5 Ölçek Ekonomileri

Ölçek ekonomileri nispeten yeni bir kavramdır ve çıktıyı artırarak üretim maliyetlerini düşürmeyi ifade eder. Bu, bir şirket üretimi büyüttüğünde muhtemelen daha düşük maliyetlere sahip olacağı anlamına gelmektedir (Heakal, 2021).

Ülkelerin uluslararası ticaret yapmalarının temel motivasyonlarından biri, ölçek ekonomileri yoluyla elde edilebilecek verimlilik ve gelişmedir. Ekonomistler, 1980'lerin başında “Yeni Ticaret Teorisi” olarak bilinen ölçek ekonomilerini keşfetmişlerdir.

Ölçek ekonomileri varsayımı altında, ülkeler birbirleriyle olan ticaretteki farklılıklara güvenmezler; tüm ortak ülkeler aynı teknolojiler ve üretim modelleri ile benzer olabilir ve yine de ticaretten kazanç sağlayabilmektedirler. Bu nedenle gelişmiş ülkeler arasındaki ticareti açıklamak için ölçek ekonomileri sıklıkla kullanılmaktadır. Ricardian ve HO Modeli gibi klasik modeller açısından, bu gelişmiş ülkelerin birbirleriyle ticaret yapma potansiyelleri çok fazla değildir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

3 ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

3.1 Giriş

Bu bölümde, bu çalışmada kullanılan metodoloji ele alınacaktır. Bu bölüm; Araştırma Tasarımı, Veri Toplama ve Veri Analizini kapsayacaktır.

3.2 Araştırma Tasarımı

Çalışmada, ikincil panel verilere dayalı bir regresyon analizi modellenmektedir. Panel veri, aynı nesne kümesi hakkında birkaç ardışık zaman periyodu boyunca istatistiksel bilgileri içeren verilerdir.

Regresyon analizi açısından bakıldığında panel veri kullanımı, incelenen örneklemin boyutunu artırmakta ve bu da regresyon modelinin parametrelerinin tahmin edilmesinde daha fazla verimlilik sağlamaktadır (Nihat vd. 2013) .Bu model, çalışmanın bir bağımsız ve birkaç bağımlı değişken arasındaki ilişkinin analiz edildiği birkaç değişkeni ele alması nedeniyle seçilmiştir.

Çalışma ayrıca seçilen makroekonomik değişkenlerin ticari açıklık üzerindeki etkilerini anlamak için tanımlayıcı araştırma desenini kullanmıştır.

3.3 Veri Toplama

Çalışmada 2000-2019 dönemi için 4 ülkenin (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) panel veri setinden oluşan bir veri tabanı kullanılmaktadır. Bu belirlenen ülkeler, ekonomik işbirliği ve benzer bir kalkınma düzeyi dikkate alınarak seçilmiştir çünkü BRIC'ler, yeni gelişmiş ekonomik kalkınmanın benzer bir aşamasında olan ve gelişme yolunda olan gelişmekte olan ülkeler olarak kabul edilen bir gruptur. Panel veri seti dengelidir ve toplam 80 gözleme sahiptir. Araştırmada kullanılan değişkenler aşağıda verilmiştir. Çalışma veri kaynağı olarak Dünya Bankası ve Dünya Kalkınma Göstergelerini (WDI) kullanılmaktadır. Reel faiz oranı, enflasyon oranı, DYY, işsizlik oranı, resmi döviz kuru ve ticari açıklık için yıllık veriler toplanmıştır. Makroekonomik göstergeler özellikle enflasyon, faiz oranı ve işsizlik ekonomik yönetişimin merkezinde yer almaktadır. Politika yapıcılar, ekonomilerinin sağlığını değerlendirmek için bunları

kullanmaktadır. Bu makroekonomik değişkenler, daha önceki çalışmalardan da anlaşılacağı üzere ticari açıklık üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle, politikacıların ticari açıklığı artırmak için bu değişkenleri nasıl kullanabileceğine dair fikir sağlamak için seçilmiştir. Ayrıca bu değişkenlerin kullanımını son önceki yapılan birçok çalışmada görülmüştür.

Örneğin, Gantman ve Dabós (2018) ve Calderón (2004) tarafından yapılan 3. bölüm çalışmalarında bağımsız bir değişken olarak döviz kuru kullanılmıştır. Romer (1993), Pangiotis ve Konstantinos (2012), Kılıç & Kutlu (2017) ve Borodin ve Stokov (2011) gibi çalışmalar, enflasyon, DYY, işsizlik oranı ve faiz oranının ticari açıklık üzerindeki etkilerini analiz etmektedir. Daha önce gözden geçirilen literatüre dayanarak, döviz kuru ve işsizliğin ticari açıklığı olumsuz yönde etkilemesi beklenirken DYY'nin ticari açıklık üzerinde genel olarak olumlu bir etki gösterdiği görülmektedir. Faiz oranları ve enflasyon oranları ile ilgili olarak literatür tartışmalı sonuçlar göstermiştir. Ancak teorik bir bakış açısından, hem faiz oranı hem de enflasyonun ticari açıklık ile negatif ilişkili olması beklenmektedir. Dolayısıyla teoride, enflasyonun üretim üzerindeki etkisiyle ihracatı azaltması beklenirken faiz oranı döviz kuru üzerindeki etkisiyle ticari açıklığı etkileyebilmektedir.

Panel veri analizi, bu çalışmada T'nin yıl sayısı ve N'nin ülke sayısı olduğu zaman serisi (T) ve kesit (N) kombinasyonunun kullanılmasını içermektedir.

Bağımsız değişkenler:

Reel Faiz Oranı, borçlunun borç verene geçici kullanım için fon sağlaması nedeniyle borç verene yaptığı ödemedir. Faiz düzeyi, kredi sermaye piyasasında arz ve talep arasındaki orana göre belirlenir ve faiz oranının kredi tutarına oranı olan faiz oranı ile ifade edilmektedir.

Resmi Döviz Kuru, bir para biriminin başka bir para birimiyle değiştirilebileceği bir orandır. Bir ülkenin para biriminin başka bir para birimi cinsinden değeri olduğunu da söyleyebiliriz. Genel olarak, yurtdışındaki belirli bir standart mal sepetinin değerinin, aynı mal sepetinin yurt içi ekonomideki değerine oranıdır.

Enflasyon, ulusal paranın değer kaybetmesi ve satın alma gücünün düşmesi sonucunda tüketim ve sanayi malları fiyat düzeyindeki genel artıştır. Dolaşımdaki miktar ile piyasada bulunan tüketim mallarının miktarı arasındaki dengesizliğin bir sonucu olarak para değer kaybetmektedir.

Doğrudan Yabancı Yatırım, bir gerçek veya tüzel kişinin faydalanmak üzere yaptığı yurtdışı yatırımdır. Bunlar, ekonominin herhangi bir sektöründeki işletmelere yapılan doğrudan yatırımlardır ancak amacı uzun vadeli kar elde etmek olan yatırımcının ülkesinde değildir.

İşsizlik Oranı, şu anda istihdam edilmeyen nüfusun yüzdesidir. Çalışabilecek durumda olan işsizlerin toplam nüfusa oranı olarak da formüle edilmiştir.

Bağımlı değişken:

Ticari Açıklık, bir ülkenin uluslararası ticaretle ne kadar meşgul olduğunun ölçüsüdür, genellikle ülkenin ekonomik büyümesinde önemli bir rol oynar ve onu inovasyon için motive etmektedir.

Tablo 3.1. Değişken Açıklamaları.

<u>Kod</u>	<u>Değişken</u>	<u>Tanım</u>	<u>Formül</u>	<u>Birimler</u>	<u>Kaynak</u>
IR	Reel Faiz Oranı	Borçlunun borç verene, ikincisinin geçici kullanım için fon sağlaması nedeniyle transfer ettiği ödeme	$\text{Reel Faiz Oranı} = [(1 + \text{Nominal Faiz Oranı}) / (1 + \text{Enflasyon Oranı})] - 1$	Yıllık yüzde oranı (APR)	WDI, Dünya Bankası
EXR	Resmi Döviz Kuru	Bir para biriminin başka bir para birimiyle değiştirilebileceği oran.	$(\text{Piyasa kuru}) * \text{Dış Enflasyon} \div \text{Yurt İçi Enflasyon}$	Dizin Numarası	WDI, Dünya Bankası
INF	Şişirme	Tüketim ve sanayi malları için fiyat düzeyinde genel bir artış	$\frac{\text{Mevcut TÜFE} - \text{Geçmiş TÜFE}}{\text{Mevcut TÜFE}} \times 100$	Yüzde değişimi	WDI, Dünya Bankası
TO	Ticari Açıklık	Bir ülkenin uluslararası ticaretle ne kadar meşgul olduğunun ölçümü	$(\text{İhracat} + \text{İthalat}) \div \text{GSYİH}$	GSYİH'nın yüzdesi	WDI, Dünya Bankası
FDI	Doğrudan Yabancı Yatırım	Kişiler veya firmalar tarafından yapılan yurtdışı yatırımlar		GSYİH'nın yüzdesi	WDI, Dünya Bankası
UNEMP	İşsizlik Oranı	İşsiz nüfus yüzdesi	$\text{İşsizlik İşgücü} \times 100$	Yüzde değişimi	WDI, Dünya Bankası

3.4 Veri Analizi

Veriler, STATA analiz yazılımı aracı kullanılarak analiz edilmiştir. Veriler; şekil ve tablolarda, ortalamanın özet istatistiklerinde ve standart sapmada sunulmuştur. Regresyon modelinin sonucu, regresyon sonuçlarını göstermek için tablolar kullanılarak geliştirilmiştir.

3.5 Önemlilik Testi

Önemlilik testi, bir dizi varsayımın yapılmasını ve varsayımların doğru olması durumunda sonuçların ortaya çıkma olasılığının belirlenmesini içerir. Önemlilik testi, verilerin yanıltıcı olmadığından emin olmanıza yardımcı olabilir. Farkın yeterince anlamlı olup olmadığını matematiksel olarak gösterir. Önemli görünen farklılıkların böyle olmadığı ve aynı zamanda küçük farklılıkların önemli olduğu ortaya çıkar. İstatistiksel bir kontrol, yapılan sonuçların doğru olduğundan emin olacaktır.

Analiz %5 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilmiştir. Değişkenlerin öneminin anlaşılması, seçilen değişkenlerin P-değerinin sonuçları gözlemlenerek elde edilmiştir.

P değeri 0,05'ten küçükse, değişken istatistiksel olarak anlamlıdır ve bunun tersi de geçerlidir.

Bu çalışmada kullanılan testler aşağıdaki gibidir:

- Korelasyon Analizi: Araştırmada korelasyon analizi, iki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin gücünü ölçmek ve ilişkilerini hesaplamak için kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Basitçe söylemek gerekirse - korelasyon analizi, diğerindeki değişiklik nedeniyle bir değişkendeki değişiklik seviyesini hesaplamaktadır. Yüksek bir korelasyon, iki değişken arasında güçlü bir ilişkiye işaret ederken, düşük bir korelasyon, değişkenlerin zayıf bir şekilde ilişkili olduğu anlamına gelmektedir.
- Birim Kök Testi: Bir zaman serisinin ortalamasının, varyansının ve kovaryansının zamandan bağımsız olup olmadığını belirlemeye yönelik bir testtir.
- PMG Regresyonu Testi: bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi değerlendiren bir modeldir. Havuzlanmış Ortalama Grup, kısa vadeli

parametrelerin gruplar arasında farklılık göstermesine izin verirken, gruplar arasında uzun vadeli katsayıların eşitliğini dayatan bir ara tahmin edicidir.

- MG Regresyonu Testi: Bu test, değişkenler arasındaki ilişkiyi değerlendirmektedir. Ancak PMG modelinden farkı, her panel için farklı katsayıları (sabit ve eğim) ayrı ayrı tahmin etmesidir.
- Born ve Breitung Otokorelasyon Testi: seri korelasyon görünümünü tespit etmek için bir testtir.
- Breusch-Pagan / Cook-Weisberg Heteroscedasticity Testi: bir regresyondan kaynaklanan hataların varyansının bağımsız değişkenlerin değerlerine bağlı olup olmadığını test etmektedir.

DÖRTÜNCÜ BÖLÜM:

4 VERİ SUNUMU, VERİ ANALİZİ VE BULGULAR

4.1 Giriş

Bu bölüm; temel veri bulgularının özetini, vurgulanan bulgulardan çıkarılan sonuçları ve yapılan önerileri sunar. Çıkarılan sonuçlar ve öneriler, seçilen makroekonomik değişkenlerin ticari açıklık üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik araştırma hedeflerini ele alma arayışındadır.

4.2 Tanımlayıcı İstatistikler

Tanımlayıcı istatistikler, kolayca anlaşılacakları şekilde verilerin özetlenmesini ve düzenlenmesini içerir. Tanımlayıcı istatistikler, mantıksal istatistiklerin aksine, verileri tanımlama eğilimindedir ancak tüm popülasyon için örneklemden sonuçlar çıkarmaya çalışmamaktadır. Burada genellikle örnekteki verileri tanımlamaktadır. Bu genellikle, mantıksal istatistiklerin aksine tanımlayıcı istatistiklerin olasılık teorisi temelinde geliştirilmediği anlamına gelmektedir.

Tablo 4.1. Özet İstatistik.

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
trade	80	42.205	12.368	22.106	68.094
fdi	80	2.546	1.171	.503	5.034
unemp	80	6.457	2.138	3.3	12.82
ir	80	10.906	16.155	-12.857	48.505
exr	80	25.143	22.88	1.673	70.42
inf	80	6.357	4.415	-.732	21.477

Analizde kullanılan değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler yukarıdaki Tablo 4.1'de gösterilmiştir. Tablo, 2000-2019 dönemi için 4 ülkeye ilişkin verileri ortaya koymaktadır. Standart sapma, verilerin ortalamaya göre ne kadar dağınık olduğunun bir ölçüsüdür. Düşük standart sapma, verilerin ortalama etrafında gruplandığı anlamına gelir ve yüksek standart sapma, verilerin daha fazla yayıldığını göstermektedir. Her değişken toplam 80 gözlem içermektedir. Ticari açıklığın ortalama değeri 42.205 standart sapma 12.368, minimum değer 22.106 ve maksimum değer 68.094'tür. DYY, 2.546 standart sapma 1.171, minimum 22.106 ve maksimum 5.034 ortalama değerini göstermektedir. İşsizlik ortalama 6.457, standart sapma 2.138 minimum değer 3.3 ve maksimum değer 12.82 gösterdi. faiz oranının ortalama değeri 10.906, standart sapması 16.155, minimum değeri -12.857 ve maksimum değeri 48.505'tir. döviz kurunun ortalama değeri 25.143 standart sapma 22.88, minimum değeri 1.673 ve maksimum değeri 70.42 idi. Son olarak enflasyon oranlarının ortalama değeri 6.357, standart sapma değeri 4.415'tir, minimum değer -0.732 ve maksimum değer 21.477'dir. Standart sapma, beklendiği gibi, enflasyon ve döviz kuru için gözlenen en yüksek değerleri sırasıyla 16.155 ve 22.88 ile verilerdeki yayılımı açıklamaktadır.

4.3 Regresyon Modeli Seçimi

4.3.1 Korelasyon Analizi

Çoklu bağlantıdan kaçınmak için açıklayıcı değişkenler arasında daha yalın bağımlılıklar olup olmadığını görmek için korelasyon analizi yapmak her zaman önemlidir. Çoklu doğrusallık, bağımsız değişken bir veya daha fazla bağımsız değişkenle yüksek düzeyde ilişkili olduğunda ortaya çıkar. Çoklu bağlantı bir problemdir çünkü bağımsız değişkenin istatistiksel anlamlılığını zayıflatmaktadır.

Aşağıda yer alan Tablo 4.2'de değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları gösterilmektedir. Ticari açıklık ile DYY arasındaki korelasyon -0.061, ticari açıklık ile işsizlik -0.419, ticari açıklık ile enflasyon oranı arasındaki korelasyon 0.324, ticari açıklık ile döviz kuru arasındaki korelasyon 0.346 ve ticari açıklık ile enflasyon oranı arasındaki korelasyon ise -0.797'dir. DYY ile işsizlik 0,162 korelasyon değeri göstermiş, DYY ile enflasyon -0191, DYY ile döviz kuru 0,587 ve DYY ile faiz oranı arasında -0.268'dir. İşsizlik ve enflasyon oranı 0,418 korelasyon değeri göstermiştir, işsizlik ile döviz kuru -0.303 ve işsizlik ile faiz oranı 0,694'tür. Enflasyon oranı ve döviz kuru 0,231 değerinde

ve enflasyon oranı ve faiz oranı -0,580 değerindedir. Döviz kuru ve faiz oranı -0.461'de ilişkilidir.

Ticarete açıklık, DYY, işsizlik ve faiz oranı ile negatif ilişkilidir. İşsizlik ve faiz oranının güçlü bir pozitif korelasyona sahip olduğu gözlenirken, ticari açıklık faiz oranı ile güçlü bir negatif korelasyon gösterilmiştir. Bağımsız değişkenler arasında en yüksek korelasyon -0.797 ile ticari açıklık ile enflasyon arasında görülmektedir. Korelasyon analizi, 0.80 veya üzeri herhangi bir korelasyon istatistiği göstermemektedir.

Tablo 4.2. Korelasyon Matrisi

Variables	to	fdi	unemp	inf	exr	ir
to	1.000					
fdi	-0.061	1.000				
unemp	-0.419	0.162	1.000			
inf	0.324	-0.191	0.418	1.000		
exr	0.346	-0.587	-0.303	0.231	1.000	
ir	-0.797	0.268	0.694	-0.058	-0.461	1.000

4.3.2 Birim Kök Testi

Birim kök testi, değişkenin durağan olup olmadığını analiz etmek için kullanılır. Birçok makroekonomik değişken durağan değildir. Sonuçlar regresyon analizi için modeli belirleyeceğinden bu testi çalıştırmak çok önemlidir.

Durağanlığı kontrol etmek için hipotezleri aşağıdaki gibi olan Im-Pesaran-Shin Birim kök ve Levin-Lin-Chu testleri yapılmıştır:

Im-Pesaran-Shin

Ho: Tüm paneller birim kök içerir

Ha: Bazı paneller sabit

Ve; Levin-Lin-Chu

Ho: Paneller birim kök içerir

Ha: Paneller sabit

Tablo 4.3. Birim Kök Testleri

Variables	p-value		
	Levin-Lin-Chu	Im-Pesaran Shin	1 st Difference
to	0.0416	0.0866	0.0000
fdi	0.3610	0.1657	0.0000
unemp	0.0760	0.1828	0.0008
inf	0.0034	0.0184	-
exr	0.6923	0.9657	0.0037
ir	0.0147	0.0236	-

Tablo 4.3'te görüldüğü üzere, *ir* ve *inf* için p değerleri 0,05'ten küçüktür ve %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır ve sıfır hipotez reddedilmiştir, bu da bu değişkenlerin I (0) seviyesinde durağan olduğu anlamına gelmektedir. Diğer dört değişken için birim kök testleri, %5 anlamlılık düzeyinden daha büyük bir p değeri göstermiştir. Böylece sıfır hipotezi kabul edilirken alternatif durağanlık hipotezi reddedilmektedir. Durağan olmayan değişkenlerin *türevini* aldıktan sonra, her iki birim kök testi de alternatif hipotezi kabul etmiş ve *fdi* , *unemp* , *exr* ve *TO* değişkenlerinin birinci fark I (1)'de durağan olduğunu belirtmiştir. Tablo 4.3'te, Levin-Lin-Chu ticari açıklık için 0.0416, DYY için 0.3610, işsizlik için 0.0760, enflasyon oranı için 0.0034, döviz kuru için 0.6923 ve faiz oranı için 0.0147 değerlerini göstermiştir. Im-Pesaran-Shin, ticari açıklık için 0,0866, DYY için 0,1657, işsizlik için 0,1828, enflasyon oranı için 0,0034, döviz kuru için 0,6923 ve faiz oranı için 0,0147 değerlerini göstermiştir.

Birinci fark I (1) için sonuçlar, ticari açıklık için 0,00, DYY için 0,00, işsizlik oranı için 0,0008 ve döviz kuru için 0,0037 olarak bulunmuştur.

Tablo 4.4. Birim Kök Testi Sonuçları Özeti

Variable	Level	1st Difference
to	Nonstationary	Stationary
fdi	Nonstationary	Stationary
unemp	Nonstationary	Stationary
inf	Stationary	NA
exr	Nonstationary	Stationary
ir	Stationary	NA

4.4 Dinamik Panel ARDL

Verilerin I (2) ve daha yüksek düzeyde entegre edilmiş değişkenler içermediğinden emin olduktan sonraki adım, ARDL kullanarak modeli tahmin etmektir; bu yöntem, Ortalama Grup (MG), Havuzlanmış Ortalama Grup (PMG) ve Dinamik Sabit Etkiler (DFE) aracılığıyla hem uzun vadeli hem de kısa vadeli etkileri değerlendirmektedir.

Bölüm 4.3.2'de gözlemlenen birim kök testlerinden anlaşılacağı gibi, değişkenler farklı bir sırayla entegre edilmiştir. Bu nedenle, değişkenler durağanlık derecesi I (0) ve I (1)'in bir kombinasyonuna sahiptir. Bu durumda ARDL modeli tanımlanmaktadır.

Tablo 4.5. PMG/MG Regresyon ve Hausman Test Sonuçları

Neresi; H_0 : PMG modeli tercih edilir

H_a : MG modeli tercih edilir

	Dependent var: TO	PMG		MG	
	Variables	Coef.	P> z	Coef.	P> z
Long run	Fdi	7.375187	0.000***	5.5038	0.121
	unemp	-16.18555	0.060*	-22.51659	0.289
	inf	-2.353748	0.060*	-2.607764	0.216
	exr	-.6366844	0.061*	.2120946	0.859
	ir	-2.329432	0.000***	-2.007813	0.096*

Short run	ECT	-.1806739	0.064	-.6295951	0.011
	Δfdi	-.7666861	0.425	-.6767157	0.559
	$\Delta unemp$	8.071579	0.099*	6.066928	0.157
	Δinf	.4261278	0.360	.3464626	0.403
	Δexr	1.944159	0.255	1.751263	0.426
	Δir	.5442971	0.183	.4270149	0.296
Hausman Test	$\chi^2(5) = (b-B)'[(V_b - V_B)^{-1}](b-B)$ $= 0.75$ $Prob > \chi^2 = 0.9800$				

Not: *, ** ve *** %10'da, ** %5'te ve *** %1'de anlamlılığı gösterir.

Tablo 4.5'in devamıdır.

PMG değerlendiricisinin özellikleri, uzun vadeli değerlendirmeler için ayarlama ve müdahale oranını içermesidir. Ayrıca kısa vadeli katsayılara izin vermektedir.

Bu değerlendirme sonuçlarından birini kabul etmek için temel koşul, değişkenler arasında hata düzeltme teriminin (ECT) katsayılarından gözlemlenebilecek uzun vadeli bir ilişkinin varlığıdır, katsayıların sonuçlarının negatif olması ve -2'den düşük olmaması gerekmektedir.

Tablo 4.5'teki tahminler, PMG ve MG regresyon sonuçlarını göstermektedir. Hata düzeltme terimi, PMG için %10 ve MG için %5 oranında anlamlı bulunmuştur ve her iki oranın da negatif olması, her iki modelin tutarlılığını doğrular niteliktedir. Uzun vadede MG modeli, negatif katsayılı yalnızca bir anlamlı ilişki göstermektedir. Kısa dönemde diğer değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. PMG modeli, tüm değişkenlerin uzun vadede %1 ve %10 seviyelerinde anlamlı olduğunu bulmuştur. Katsayılar, bağımlı değişkenle pozitif korelasyon gösteren fdi dışında negatif bir ilişki göstermektedir. Kısa dönem, *işsiz* değişken için yalnızca bir tane anlamlı ilişki gösterirken, diğer değişkenler arasında önemsiz bir kısa dönem ilişkisi vardır. Her iki değerlendirme de tutarlı ve anlamlı bir hata düzeltme terimi gösterse de, hangi modelin tercih edilebilir olduğunu belirlemek için Hausman Testi uygulanacaktır.

Hausman Testi, uzun vadeli homojenlik için her iki modeli de test etmektedir. Bu durumda, Hausman Testi, %5 anlamlılık seviyesinin altında bir p-değeri ile sonuçlanırsa, uzun vadeli katsayıların homojen olmadığı varsayılarak sıfır hipotezi reddedilecektir.

Tablo 4.6'da gösterilen Hausman Testi için p değeri 0.980'dir; bu, homojenliğin varsayıldığı sıfır hipotezi kabul edilerek alternatif hipotezin reddedildiği anlamına gelmektedir. Bu nedenle, PMG sonuçları bu model için daha uygundur.

Son adım, hangi modelin en doğru olduğuna karar vermek için DFE modeli değerlendirmektir.

Tablo 4.6'daki sonuçlar, DFE için Hata Düzeltme Terimi (ECT) katsayılarının da 0 ile -2 arasında değiştiğini ve modelde herhangi bir sorun olmamasını sağlayarak %1'de anlamlı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, DFE, uzun vadeli FDI için yalnızca bir tane önemli ilişki rapor etmektedir ve bu da pozitifdir. Diğer sonuçlar bağımlı değişkenle önemsiz bir ilişkiye işaret etmektedir. PMG ve DFE için Tablo 4.6'daki Hausman Testi alternatif hipotezi tekrar reddettiğinden, PMG en doğru model olarak kalır.

Tablo 4.6. PMG/DFE Regresyonu ve Hausman Test Sonuçları

Neresi; H0: PMG modeli tercih edilir

Ha: DFE modeli tercih edilir

	Dependent var: TO	PMG		DFE	
	Variables	Coef.	P> z	Coef.	P> z
Long run	fdi	7.375187	0.000***	4.429712	0.023**
	unemp	-16.18555	0.060*	-.8831278	0.644
	inf	-2.353748	0.060*	.8256813	0.153
	exr	-.6366844	0.061*	-.0863933	0.706
	ir	-2.329432	0.000***	-.131416	0.735
Short run	ECT	-.1806739	0.064	-.2936615	0.001
	Δfdi	-.7666861	0.425	-.903027	0.134
	Δunemp	8.071579	0.099*	.5614281	0.512
	Δinf	.4261278	0.360	-.1788239	0.312
	Δexr	1.944159	0.255	.0926044	0.515
	Δir	.5442971	0.183	.4270149	0.296
Hausman Test	$\text{chi2}(5) = (b-B)'[(V_b - V_B)^{-1}](b-B)$ $= 4.06$ $\text{Prob} > \text{chi2} = 0.5414$				

Not:*, ** ve *** %10'da, ** %5'te ve *** %1'de anlamlılığı gösterir.

Tablo 4.6 devamıdır.

4.5 Ek Analizler

Regresyondan sonra, daha fazla inceleme ve analiz için yapılan çoklu tahminler vardır. Bunlar, artık değer (residual) analizini ve Seri Korelasyon ve Heteroskedastisite için regresyon analizleri içermektedir.

4.5.1 Seri Korelasyon

Zaman serisi analizindeki birincil görevlerden biri, gözlemlenen serinin bir dizi bağımsız rastgele değişkenin gerçekleşmesi olup olmadığına karar vermektir. Seri korelasyon genellikle bir problemdir çünkü regresyon katsayılarını adaletsiz kılar, bu da t-istatistiği yanlış anlamlılık değerleri bildirebileceğinden güvenilmez sonuçlara yol açmaktadır.

Seri korelasyon farklı şekillerde tespit edilebilir, bu durumda Born ve Breitung (2016) testi yapılmıştır.

Neresi:

H₀: p derecesine kadar seri korelasyon yok.

H_a: p derecesine kadar bazı seri korelasyonlar.

Tablo 4.7. Born ve Breitung Otokorelasyon Testi

Variable	Q(p)-stat	p-value
residuals	4.53	0.104

Tablo 4.7'deki sonuçlar, seri korelasyonun alternatif hipotezini reddetmek için yeterli kanıt sağlayan 0.104'lük bir p-değeri göstermiştir.

4.5.2 Değişen Varyans (Heteroscedasticity)

Bu, artık değer (residual) ölçülen değerler aralığında aynı olmadığı durumları ifade eder. Heteroskedastisite, panel verilerde olağan bir problemdir ve güvenilir sonuçlar için kontrol edilmesi önemlidir. OLS gibi sıradan teknikler, değişen varyans varlığında verimsiz tahminlere ve yanlış sonuçlara neden olabilmektedir.

Tablo 4.8. Breusch-Pagan / Cook-Weisberg Heteroscedasticity Testi

H0: hata varyanslarının tümü eşittir

Ha: hata varyansları eşit değildir

chi2(1)	p-value
0.14	0.7116

Tablo 4.8'deki p değeri, %5 anlamlılık düzeyini aşan 0.7116'yı yansıtmaktadır, dolayısıyla değişen varyansın (Heteroscedasticity) yokluğuna ilişkin sıfır hipotezi kabul edilmektedir.

4.6 Bulgular

Hausman Testi sonucunda PMG modeli seçilmiştir. Tablo 4.6'daki regresyon analizi, uzun dönemde *fdi*, *unemp*, *exr*, *ir* ve *inf* değişkenlerinin ticari açıklık ile anlamlı bir ilişkisi olduğunu, kısa dönemde ise sadece işsizliğin bağımlı değişkenle anlamlı bir ilişkisi olduğunu göstermiştir. Buna göre, uzun vadede DYY'deki bir birimlik değişim, ticari açıklıkta 7.375 birim değişime neden olmaktadır. Regresyon ayrıca, işsizlik oranındaki bir birimlik bir değişikliğin ticari açıklıkta -16.185 oranında bir değişikliğe yol açtığını, enflasyon ve faiz oranlarındaki bir değişikliğin ise ticari açıklıkta yaklaşık -2.35 oranında benzer bir değişikliğe yol açtığını göstermiştir. Son olarak, döviz kurundaki bir değişiklik, ticari açıklığı 0,636 oranında azaltmıştır. Kısa vadede işsizlik oranındaki bir değişiklik, 8.071 birimlik ticari açıklıkta bir değişikliğe neden olurken, kısa vadeli sonuçlar da ticari açıklık ile ağırlıklı olarak olumlu ancak önemsiz ilişkiler göstermiştir. Standart hatanın genel istatistikleri düşüktür, bu da sonuçların doğruluğunu sağlamaktadır.

4.7 Sonuçlar ve Öneriler

Sonuçlara dayalı olarak, seçilen makroekonomik değişkenler ile ticari açıklık arasında doğrudan bir ilişki olduğu sonucuna varılabilir. Bu ilişkilerin çoğu uzun vadede görülebilir ve ekonomik olarak da doğru olan DYY girişleri dışında, değişkenlerin çoğu bağımlı değişkenle negatif bir ilişkiye sahiptir. Genel olarak sonuçlar, makroekonomik değişkenlerin ticari açıklığı etkilediğine dair ampirik literatürün bulgularını

desteklemektedir. Gantman ve Dabós (2018) ve Hau (2002) gibi ampirik çalışmaların kanıtladığı gibi döviz kuru ticari açıklık ile negatif bir ilişki göstermiştir.

PMG modeli sonuçlarına göre, uzun vadede DYY'de meydana gelecek %1'lik bir artış ticari açıklık üzerinde %7.37 kadarlık bir artış meydana getirmektedir. İşsizlik oranındaki %1'lik bir artış, ticari açıklıkta %16,18'lik bir azalmaya neden olacaktır. Enflasyon oranındaki %1'lik bir artış, ticari açıklığı %2,3 oranında azaltacaktır. Aynı şekilde ticari açıklık %2,3'lük düşüşün faiz oranındaki %1'lik artıştan kaynaklanacaktır. Kısa vadede işsizlik oranındaki %1'lik artış, ticari açıklığı %8,07 oranında artıracaktır. Döviz kurunun %1 artması, ticari açıklığın %0,63 azalmasına neden olacaktır. Enflasyon açısından bakıldığında, enflasyon oranının ülke içindeki mal üretimindeki azalmadan kaynaklandığı ve bunun da ihracatta düşüşe yol açtığı varsayıldığından, regresyon sonucu ticari açıklık ile negatif bir ilişkiyi teyit etmektedir. Aynı şekilde faiz oranı da, ticari açıklık üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir, teorik olarak faiz oranındaki artışın döviz kurunu yükseltmesi ve bunun da ticari açıklık üzerinde doğrudan olumsuz bir etkisi olması beklenmektedir.

İşsizlik oranının, ticari açıklık üzerinde anlamlı ve son derece olumsuz bir etkisi vardır. Bunun nedeni, bir ülkede daha yüksek bir işsizlik oranının gelir etkileri nedeniyle ithalat talebini azaltabilmesidir.

Pangiotis ve Konstantinos (2012) ve Kadochnikov (2003) dahil olmak üzere ikinci bölümde tartışılan birçok çalışmanın gösterdiği gibi DYY'ın beklendiği gibi ticari açıklık ile pozitif bir ilişkiye işaret etmektedir. DYY'ler, teknolojik gelişmeler, yeni ürün geliştirme ve bilgi ve beceri gibi varlıkların transferi yoluyla dış ticaret üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir.

Genel olarak, çalışma, çeşitli makroekonomik değişkenler ile ticari açıklık arasında önemli bir uzun vadeli ilişki olduğuna dair güçlü kanıtlar bulmuştur. Yukarıda belirtildiği gibi, DYY'nin ticari açıklık üzerinde güçlü ve önemli bir etkisi vardır; bu, ülkelere DYY'yi teşvik etmelerinin tavsiye edildiğini göstermektedir. Bu; iyileştirilmiş altyapı, idari süreçler, eğitime yatırım ve istikrarlı bir ekonomik ve politik ortam yoluyla başarılabilmektedir. Ayrıca, ülkedeki zayıf bir döviz kuru, çok uluslu şirketlerin varlık satın alması daha ucuz olacağı için daha fazla DYY çekebilmektedir.

İşsizliğin önemli olumsuz etkisi de görülmüştür, bu da ülkelerin işsizliği azaltabilecek maliye politikası çözümleri arayabileceği anlamına gelmektedir. Örneğin, toplam talebi ve ekonomik büyümeyi artırmaya yardımcı olarak hükümet, genişletici bir maliye politikası izlemek zorunda kalacaktır. Buna vergi indirimleri ve projelere yapılan artan hükümet harcamaları dahildir.

Çalışma, döviz kuru ile ticari açıklık arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermiştir; bu, örneklenen ülkelerin uzun vadede düşük döviz kurundan yararlanma olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir. İthalatı daha pahalı hale getirirken, diğer yandan ihracatı teşvik ederek ticaret dengesi fazlasına neden olabilir ve ekonominin büyümesine yardımcı olabilmektedir.

Ekonomiyi büyütmek veya yavaşlatmak için devlet harcamalarının veya vergilerin kullanılması olan maliye politikası, döviz kurunu Gelir değişiklikleri, fiyat değişiklikleri ve faiz oranları yoluyla etkileyebilmektedir.

Devlet maliye politikası yoluyla vergileri düşürdüğünde, kişi başına geliri artırır, bu genellikle mal ve hizmetlere yönelik genel talebin artmasıyla ve ithalatın artmasıyla sonuçlanmaktadır. İthalattaki artış, ithal edilen malları ödemek için daha fazla yerel para satılmaktadır. Bu da sonunda döviz kurunu düşürmektedir. Yerel para birimi değer kaybettiğinde, fiyatlarda bir artışı teşvik edep karşılığında döviz kurunun düşmesine ve ithalatın çekilmesine neden olmaktadır. Devlet harcamalarında bir azalma veya vergilerde artış ile karakterize edilen daraltıcı politika, bunun tam tersi bir etkiye sahiptir. Devlet faiz oranlarını yükseltmek istediğinde tahvil satarak harcamalarını artırmaktadır. Bu yabancı yatırımları artırırken döviz kurunu yükseltmektedir. Aksine, düşük faiz oranları döviz kurlarını aşağı itmektir (Hill, 2014). DYY, açık ve etkili bir uluslararası ekonomik sistemin ayrılmaz bir parçasıdır ve kalkınmanın ana unsurudur. Bu araştırmada varılan DYY, ticari açıklık ile yüksek pozitif bir ilişki göstermiştir. Bu nedenle araştırma, hükümetlere DYY akışını artırmalarını tavsiye etmektedir. DYY'yi artırmak için ülkeler farklı stratejiler kullanabilir, bunlardan bazıları; Yatırım Teşvik Ajanslarının kurulması, Bir satıcı geliştirme programı oluşturmak, Bilimsel araştırmaları finanse etmek ve desteklemek ve ar-ge'ye yatırım yapmaktır.

Çalışma, gelecekte ticari açıklık ve makroekonomik değişkenler arasındaki ilişki üzerine araştırmaların yapılmasını önermektedir. Ticari açıklık ile makroekonomik değişkenler

arasındaki uzun dönemli ilişkiyi eşbütünleşme analizine dayalı olarak inceleyen son araştırmalarda, farklı metodolojilerin uygulanması, sınırlı veriler veya analiz edilen dönem nedeniyle belirsiz sonuçlar bulunmaktadır. Ticari açıklık ile makroekonomik değişkenler arasındaki bağlantının farklı göstergeler kullanılarak yeniden incelenmesi ve aralarında korelasyondan kaçınılması önerilmektedir. Bu, hükümetler için daha kesin bir uygulama ile daha genel bir sonuca yol açacaktır.

KAYNAKÇA

- Amadeo, K. (2020). "How Interest Rates Are Determined" <https://www.thebalance.com/how-are-interest-rates-determined-3306110> (Retrieved December 1, 2020)
- Anjum N., Perviz Z. (2016). Effect of Trade Openness on Unemployment in Case of Labour and Capital Abundant Countries. *Bulletin of Business and Economics (BBE). Research Foundation for Humanity (RFH)*, 44-58.
- Asteriou, D., Masatci, K. & Pilbeam, K. (2016). Exchange rate volatility and international trade: International evidence from the MINT countries. *Economic Modelling*, 58, 133-140. doi: <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2016.05.006>.
- Warrad, T. (2018). Trade Openness, Economic Growth and Unemployment Reduction in Arab Region. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 8(1), 179-183.
- Albulescu, C. & Goyeau, D. (2019). The interaction between trade and FDI: the CEE countries experience. *International Economics and Economic Policy*. 16. 10.1007/s10368-019-00438-1.
- Babatunde, M.A. (2017). Trade Openness and Inflation in Nigeria: A Nonlinear ARDL Analysis. *Journal of economics and sustainable development*, 8, 129-148.
- Banton, C. (2020, September 12). How Are International Exchange Rates Set? <https://www.investopedia.com/ask/answers/forex/how-forex-exchange-rates-set.asp> (Retrieved November 25, 2020)
- Borodin, K. & Stokov, A. (2011). Central banks' interest rate and international trade in BRIC countries: Agriculture vs machinery industry?.
- Calderon, C. (2004). Trade Openness and Real Exchange Rate Volatility: Panel Data Evidence. *Documentos de Trabajo (Banco Central de Chile)*, N°. 294, 2004.
- Cabrera-Schneider, J. N. 2009. Economic openness and rural communities in Guatemala. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, 3, 84-93.
- Dao, T. (2014). "Trade Openness and Economic Growth" Mark A. Israel '91 Endowed Summer Research Fund in Economics. 2. https://digitalcommons.iwu.edu/israel_economics/2
- Dubey, K.D., Mishra, M., Iyer, M., Mishra, S.K. (2015). *Business Economics*. Himalaya Publishing House.
- EXCHANGE RATE AND FACTORS AFFECTING THE EXCHANGE RATE (2019, October 9) Tmarket. <https://tmarket.ru/en/fashion/valyutnyi-kurs-i-factory-vliyayushchie-na-valyutnyi-kurs.html>

- Faccarello, G. (2015). Comparative Advantage. Published in the Elgar Companion to David Ricardo. 1-14.
- Fai, T. (2019). An Overview on Macroeconomics: Ideas, Approaches and Importance. *International Journal of Tax Economics and Management*. 2. 21-31. 10.35935/tax/23.3121.
- Faure, A. (2014). Interest Rates 1: What are Interest Rates?. *SSRN Electronic Journal*. 10.2139/ssrn.2542083.
- Felbermayr, G., Prat, J. and Schmerer, H. (2011), Trade and unemployment: What do the data say?, *Munich Reprints in Economics*, University of Munich, Department of Economics, <https://EconPapers.repec.org/RePEc:lmu:muenar:20381>.
- Gantman, E.R., Dabós, M.P. (2018). Does trade openness influence the real effective exchange rate? New evidence from panel time-series. *SERIEs* 9, 91–113 . <https://doi.org/10.1007/s13209-017-0168-7>
- Grieco, J. M., & Ikenberry, J. G. (2002). *State Power and World Markets: The International Political Economy* (1st ed.). W. W. Norton & Company.
- Gujrati R. (2015). The role of International Trade in the Global Economy & Its Effects On Economic Growth. Pages, 453-460.
- Hall, M. (2019). “Cost-Push Inflation vs. Demand-Pull Inflation: What's the Difference?” *Investopedia* <https://www.investopedia.com/articles/05/012005.asp> (Retrieved December 1, 2020)
- Hau, H. (2002). Real Exchange Rate Volatility and Economic Openness: Theory and Evidence. *Journal of Money, Credit and Banking*, 34(3), 611-630. Retrieved July 11, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/3270734>
- Heakal, R. (2021, June 27). What Are Economies of Scale? *Investopedia*. <https://www.investopedia.com/insights/what-are-economies-of-scale/>
- Helpman, E. (1984) A simple theory of international trade with multinational corporations. *Journal of Political Economy*, 92:451-471.
- Hossain, M. I., Hossain, S., & Rahman, M. (2018). Relationship between trade openness and unemployment: empirical evidence for Bangladesh. *Indian Journal of Economics and Development*. 1-12.
- Hill A. (2014) How Fiscal and Monetary Policies Affect the Exchange Rate. Retrieved from <https://study.com/academy/lesson/how-fiscal-and-monetary-policies-affect-the-exchange-rate.html>.
- IMF, (2002). Globalization: A Framework for IMF Involvement, 02/01, <https://www.imf.org/external/np/exr/ib/2002/031502.htm>.
- Ivan-Ungureanu, C. (2008). IMPACT OF GLOBALIZATION ON MACROECONOMIC POLICY. *Romanian Journal of Economics*. 27, 57-62.
- Iyer S. (2018) “What Is The Relationship Between Interest Rates & Exchange Rates?” Retrieved 19.12.2020, from <https://www.instarem.com/blog/what-is-the-relationship-between-interest-rates-exchange-rates/>
- Joshi, V. & Little, I. M. (1999). *India Macroeconomics and Political Economy 1964- 1991*. New Delhi. Oxford University Press

- Kadochnikov, С. (2003). ПРЯМЫЕ ЗАРУБЕЖНЫЕ ИНВЕСТИЦИИ И ВНЕШНЯЯ ТОРГОВЛЯ В УСЛОВИЯХ ВСТУПЛЕНИЯ РОССИИ В ВТО: СУБСТИТУТЫ ИЛИ ДОПОЛНЕНИЯ? [Foreign Direct Investment and Foreign Trade in the Terms of Russia's Accession to the WTO: Substitutes or Additions?]. Bulletin of the Ural State University. Series 1: Problems of Education, Science and Culture, 55-68.
- Kandil, M. (2009). Exchange Rate Fluctuations and the Balance of Payments: Channels of interaction in Developing and Developed Countries, *Journal of Economic Integration*, pp.151-174.
- Kiganda, E. et al. (2017). Analysis of the Relationship Between Trade Openness and Economic Growth in Kenya. 8. 2222-2855.
- Kılıç, E., & Kutlu, E.(2017). Trade Openness and Unemployment in Transition Economies: A Dynamic Heterogeneous Panel Data Analysis. 10.4018/978-1-5225-2008-5.ch020.
- Kirema, K. (2015). Effect of Trade Openness on Unemployment Rate in Kenya (Master's thesis, University of Nairobi, Nairobi, Kenya)
- Kopp, C. M. (2020, August 22). The Heckscher-Ohlin Model in Economics: Definition and Example. Investopedia. <https://www.investopedia.com/terms/h/heckscherohlin-model.asp>
- Lane, P. R. (1997), 'Inflation in Open Economies' *Journal of International Economics*, 42, 327-347
- Lim, W. (2011). Financial Globalization and Macroeconomic Policy Coordination. 52-56, BROOKINGS.
- Lopez, R. (1991). "How trade and macroeconomic policies affect economic growth and capital accumulation in developing countries." The World Bank, Policy Research Working Paper Series.
- Lotfalipour, M., Montazeri, S., & Sedighi, S. (2013). Trade Openness and Inflation. Evidence from MENA Region Countries. *Economic Insights – Trends and Challenges*.
- Lynch, K." Managing the Impact of Rising Inflation in International Trade" (n.d.) Retrieved 15.12.2020, from <https://www.americanexpress.com/us/foreign-exchange/articles/rising-inflation-international-trade/>
- Mankiw, G. N. (2017c). *Principles of Microeconomics* (8th ed.). Cengage Learning.
- Marrewijk, C. (n.d.). *World Economy Absolute advantage*. Princeton University Press.
- Milani F. & Ho Park S., (2013). "The Effects of Globalization on Macroeconomic Dynamics in a Trade-Dependent Economy: the Case of Korea," Working Papers 141502, University of California-Irvine, Department of Economics.
- Milovidov V. & Bitkov V. (2019). *International Finance*. Urayt publishing house pp. 17-18. ISBN 978-5-534-01643-7
- Mohler, L., Weder, R. & Wyss, S. (2018) International trade and unemployment: towards an investigation of the Swiss case. *Swiss J Economics Statistics* 154, 10 . <https://doi.org/10.1186/s41937-017-0006-7>
- Mohsen, B., & Gelan, A. (2018). Exchange-rate volatility and international trade performance: Evidence from 12 African countries. *Economic Analysis and Policy*, 58, 14-21, ISSN 0313-5926. doi:<https://doi.org/10.1016/j.eap.2017.12.005>.

- Munir, S., & Kiani, A. (2011). Relationship between Trade Openness and Inflation: Empirical evidence from Pakistan. *Pakistan Development Review*. 50. 10.30541/v50i4Ipp.853-876.
- Nkalu, N. & Urama, N. & Asogwa, F. (2016). Trade Openness and Exchange Rate Fluctuations Nexus in Nigeria. *European Journal of Scientific Research*. 138, 139-144.
- Omisakin, O., Adeniyi, O., & Omojolaibi, A. (2009). Foreign direct investment, trade openness and growth in Nigeria. *Journal of Economics Theory*, 3, 13–18.
- Oner, C. (2010). "What Is Inflation?" *Finance & Development*. IMF
- Pangiotis, L., & Konstantinos, S. (2012). Foreign Direct Investment and Trade Openness: The Case of Developing Economies. *Social Indicators Research*. 106. 323-331.
- Reinhard, S. (2012). Adam Smith's Theory of Absolute Advantage and the Use of Doxography in the History of Economics. *Erasmus Journal for Philosophy and Economics*. 5. 54-80. 10.23941/ejpe.v5i2.105.
- Rodriguez, F. & Rodrik, D. (2000). "Trade Policy and Economic Growth: A Skeptic's Guide to the Cross-National Evidence," *NBER/Macroeconomics Annual*, vol 15(1), pages 261-325.
- Romer, D. (1993), 'Openness and Inflation: Theory and Evidence' *Quarterly Journal of Economics*; 108(4), 869-903.
- Sanjay, K. C. (2014). HISTORY OF MACROECONOMICS. Paper No. 1
- Savrul M. & Incekara A. (2015). The Effect of Globalization on International Trade: The Black Sea Economic Cooperation Case. 88-94. 10.36880/C06.01374.
- Saylor Academy. (2012). *International Business*.
- Sergeevna S., Vladimirovna G., Nikolaevna N., Mikhailovna A. & Viktorovna A. (2019). THE STRATEGY OF THE DIGITAL TRANSFORMATION OF THE RUSSIAN ECONOMY IN THE XXI CENTURY. *International Journal of Civil Engineering and Technology (IJCIET)*. 1638-1648.
- Semančíková, J. (2016). Trade, Trade Openness and Macroeconomic Performance, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 220, 407-416, ISSN 1877-0428, <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.05.515>.
- Shangquan, Gao, (2000). "Economic Globalization: Trends, Risks and Risk Prevention", *Economic & Social Affairs*, CDP Background Paper No. 1, ST/ESA/2000/CDP/1, United Nations.
- Smirnov T., Bondarev V. & Romanchin V. (2002). *Основы Экономической Теории (Basics of economic theory)* ISBN 5-93932-014-56.
- Smith, A. (1776), *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, Clarendon Press, Oxford.

- Sonaglio et al. (2016). Effects of interest and exchange rate policies on Brazilian exports, *Economia*, 17 77-95, ISSN 1517-7580, <https://doi.org/10.1016/j.econ.2016.01.002>.
- Spaulding, W. C. (n.d.). "Macroeconomic Terms and Variables". Retrieved November 22, 2020, from <https://thismatter.com/economics/macroeconomic-terms-variables.htm>
- Stockman, A. (1985). Effects of Inflation on the Pattern of International Trade. *The Canadian Journal of Economics / Revue Canadienne D'Economique*, 18(3), 587-601. doi:10.2307/135021
- Tahir, M & Khan, I. (2014). Trade openness and economic growth in the Asian region. *Journal of Chinese Economic and Foreign Trade Studies*. 7. 136-152. 10.1108/JCEFTS-05-2014-0006.
- Tahir, M. et al. (2018). Macroeconomic determinants of trade openness: empirical investigation of SAARC region, *Journal of Asia Business Studies*, Vol. 12 No. 2, pp. 151-161. <https://doi.org/10.1108/JABS-12-2015-0207>
- Todani, R. K. & Munyama, T. (2005). Exchange rate volatility and exports in South Africa.[Online].Available at Trade and Industry Policy Strategies. Website: <http://www.tips.org.za/files/773.pdf>.
- Viane, J.M., Vries, G., (1992). International trade and exchange rate volatility. *European Economic Review*. 36, 1311–1321. Doi: [https://doi.org/10.1016/0014-2921\(92\)90035-U](https://doi.org/10.1016/0014-2921(92)90035-U).
- Whiteaker, J. (2020, September 23). The relationship between FDI and trade. *Investment Monitor*. <https://investmentmonitor.ai/global/the-relationship-between-fdi-and-international-trade>.
- World Bank. (1993). *The east Asian miracle*. New York: Oxford University Press.
- Zaman, Q., Donghui, Z., Yasin, G., Zaman, S., & Imran, M. (2018). Trade Openness and FDI Inflows: A Comparative Study of Asian Countries. *European Online Journal Of Natural And Social Sciences*, 7(2), pp. 386-396. Retrieved from <https://european-science.com/eojnss/article/view/5289>

EKLER

EK – 1 – Özet İstatistik

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
trade	80	42.205	12.368	22.106	68.094
fdi	80	2.546	1.171	.503	5.034
unemp	80	6.457	2.138	3.3	12.82
ir	80	10.906	16.155	-12.857	48.505
exr	80	25.143	22.88	1.673	70.42
inf	80	6.357	4.415	-.732	21.477

EK – 2 – Korelasyon Matrisi

Variables	to	fdi	unemp	inf	exr	ir
to	1.000					
fdi	-0.061	1.000				
unemp	-0.419	0.162	1.000			
inf	0.324	-0.191	0.418	1.000		
exr	0.346	-0.587	-0.303	0.231	1.000	
ir	-0.797	0.268	0.694	-0.058	-0.461	1.000

EK – 3 – Birim Kök Testleri

VARIABLES	P-VALUE		
	LEVİN-LİN-CHU	IM-PESARAN SHİN	1 ST DIFFERENCE
TO	0.0416	0.0866	0.0000
FDİ	0.3610	0.1657	0.0000
UNEMP	0.0760	0.1828	0.0008
İNF	0.0034	0.0184	-
EXR	0.6923	0.9657	0.0037
İR	0.0147	0.0236	-

EK – 4 - Birim Kök Testi Sonuçları Özeti

VARIABLE	LEVEL	1ST DIFFERENCE
TO	NONSTATIONARY	STATIONARY
FDİ	NONSTATIONARY	STATIONARY
UNEMP	NONSTATIONARY	STATIONARY
İNF	STATIONARY	NA
EXR	NONSTATIONARY	STATIONARY
İR	STATIONARY	NA

EK – 5 - PMG/MG Regresyon ve Hausman Test Sonuçları

DEPENDENT VAR: TO		PMG		MG	
VARIABLES	COEF.	P> Z	COEF.	P> Z	
LONG RUN	FDİ	7.375187	0.000***	5.5038	0.121
	UNEMP	-16.18555	0.060*	-22.51659	0.289
	İNF	-2.353748	0.060*	-2.607764	0.216
	EXR	-.6366844	0.061*	.2120946	0.859
	İR	-2.329432	0.000***	-2.007813	0.096*
	ECT	-1.1806739	0.064	-.6295951	0.011
SHORT RUN	ΔFDİ	-.7666861	0.425	-.6767157	0.559
	ΔUNEMP	8.071579	0.099*	6.066928	0.157
	ΔİNF	.4261278	0.360	.3464626	0.403
	ΔEXR	1.944159	0.255	1.751263	0.426
	ΔİR	.5442971	0.183	.4270149	0.296
	$CH\hat{I}2(5) = (B-B)'[(V_B-V_B)^{-1}](B-B)$				
HAUSMAN TEST	$= 0.75$				
	$PROB>CH\hat{I}2 = 0.9800$				

EK – 6 – PMG/DFE Regresyonu ve Hausman Test Sonuçları

DEPENDENT VAR: TO		PMG		DFE	
VARIABLES		COEF.	P> Z	COEF.	P> Z
LONG RUN	FDİ	7.375187	0.000***	4.429712	0.023**
	UNEMP	-16.18555	0.060*	-.8831278	0.644
	İNF	-2.353748	0.060*	.8256813	0.153
	EXR	-.6366844	0.061*	-.0863933	0.706
	İR	-2.329432	0.000***	-.131416	0.735
	ECT	-.1806739	0.064	-.2936615	0.001
SHORT RUN	ΔFDİ	-.7666861	0.425	-.903027	0.134
	ΔUNEMP	8.071579	0.099*	.5614281	0.512
	ΔİNF	.4261278	0.360	-.1788239	0.312
	ΔEXR	1.944159	0.255	.0926044	0.515
	ΔİR	.5442971	0.183	.4270149	0.296
	$CHI2(5) = (B-B)'[(V_B-V_B)^{-1}](B-B)$				
$= 4.06$					
$PROB>CHI2 = 0.5414$					
HAUSMAN TEST					

EK – 7 - Born ve Breitung Otokorelasyon Testi

VARIABLE	Q(P)-STAT	P-VALUE
RESIDUALS	4.53	0.104

EK – 8 - Breusch-Pagan / Cook-Weisberg Heteroscedasticity Testi

CHI2(1)	P-VALUE
0.14	0.7116